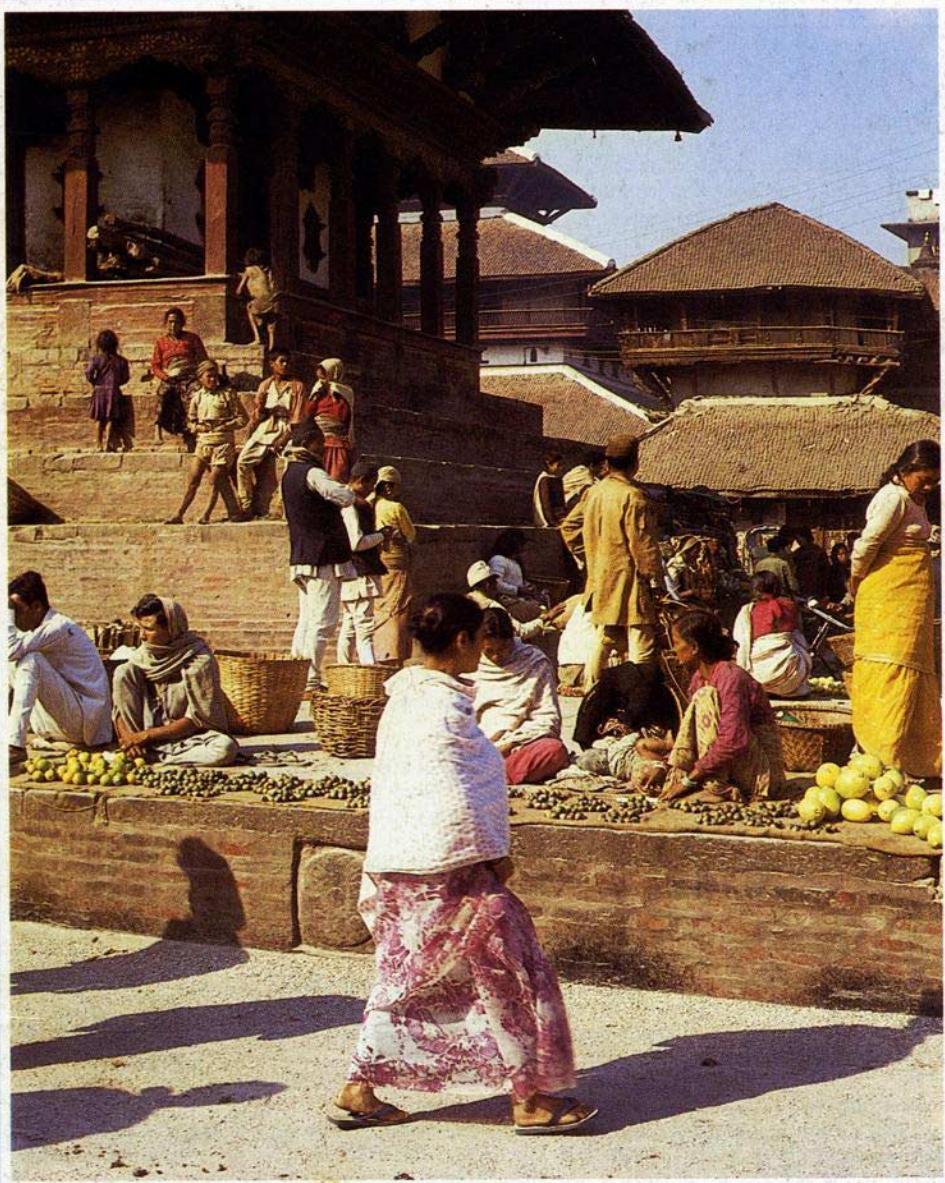

HRVATSKI PLANINAR

GODIŠTE 90

TRAVANJ
1998

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Hrvatski planinarski savez, HR-10000 ZAGREB, Kozarčeva 22

Prvi broj izao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

Travanj 1998
April 1998

Broj 4
Number 4

Godište 90
Volume 90

SADRŽAJ

*Slika na naslovnici:
Trg hramova
(Hunuman-Dhoka)
na središtu Kathmandua
Foto: Dr. Ž. Poljak*

Dr. Dubravko Marković: Langtang Himal	97
Smiljana Petričević: U progonstvu	101
Dr. Ante Rukavina: Putem lovinačkih prognanika	103
Tomislav Jagačić: Četrdesetipet godina poslije	105
Tomislav Jutrović: Stare tise na Medvednici	107
Dr. Ignac Munjko: Na bokovima Vrgade	109
Pero Marić: Vran planina	111
Milorad Milović: Planinarsko krštenje na Dinari	118
Tomislav Pavlin: Kako stići na "krov" Hrvatske	119
Vladimir Beštak: 45 godina HPD "Lipa"	121
Zaštita prirode	123
Zaštita prirode	124

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-10000 ZAGREB, Vlaška 12, tel i faks 01/48-16-558
UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, dr. Srećko Božičević, ing. Vlado Božić,
Tomislav Čanić, Alan Čaplar, Jakša Kopić, prof. Krunoslav Milas i Tomislav Pavlin

IZDAVAČ I UREDNIŠTVO: Hrvatski planinarski savez, HR-10000 ZAGREB, Kozarčeva 22, tel., fax i automatska sekretarica
01/48 24 142, mobitel 098 283 709, e-mail adresa: hps@zg.tel.hr

NASLOVNA STRANICA I LOGOTIP: Senaid Serdarević Seno.

GRAFIČKI UREDNIK: Senaid Serdarević Seno.

UNOSTEKSTA I KOMPJUTORSKA OBRAĐA: Naklada MD.

TISKAK: Tiskara "Spiridion Brusina", vl. Danica i Ante Pelivan, Lomnica Donja, Velika Gorica.

SURADNJA: Članke treba slati tipkane s proredom među recima, sa što većim izborom ilustracija (fotografija, dijapositiva, crteža, skica). Ilustracije se vraćaju autorima.

Izlazi u dvanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Preplata za 1998. godinu je 100 kuna (za inozemstvo 50 DEM), a uplaćuje na žiro račun izdavača broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. Važno! Na uplatnici treba u rubrici "Poziv na broj" upisati svoj preplatnički broj (ne JMBG), jer banka izdavača ne javlja ime uplatitelja nego samo taj broj. On se nalazi uz adresu na omotu svakoga dostavljenog primjerka. Umjesto toga može se uredništvu poslati fotokopiju uplatnice ili drugi primjerak "Posebne uplatnice". Tako će postupiti i novi preplatnici koji još nemaju preplatnički broj.

Tiskanje časopisa omogućuje donacija Tvornice boja "Chromos" Samobor.

Na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92-9201 od 16. 3. 1992.) ovaj se časopis preporuča kao neobvezno štivo u školama.

LANTANG HIMAL

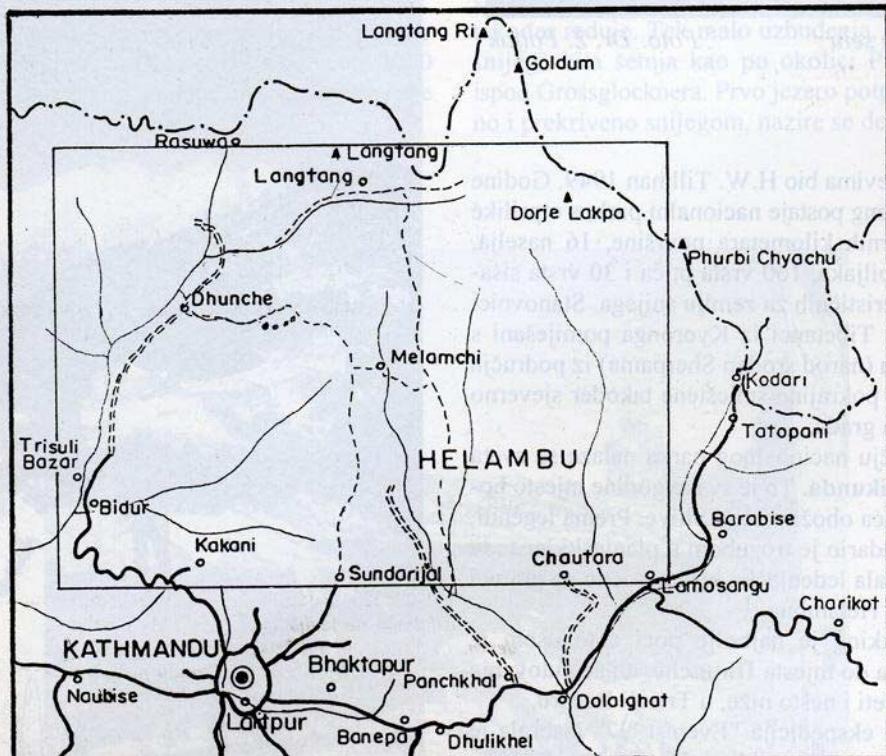
Šetnja ili trekking kroz središnji Nepal

DUBRAVKO MARKOVIĆ, Pula

Jedna od glavnih atrakcija boravka u Nepalu jest trekking. Riječ "trekking" u vrijeme prije 60-ih bila je u Nepalu potpuno nepoznata. Danas tisuće turista posjećuju ovu neobičnu zemlju samo zbog trekkinga, jer je obilazak Nepala nezaboravan i jedinstven doživljaj. Posebice je privlačan posjet zemlji snijega, Himalaji, lancu veličanstvenih planina što obrubljuju sjeverne dijelove Nepala. Za namjernika bez velikoga iskustva u Himalaji, trekking u područje nacionalnog parka Langtang najbolji je izbor. Posjetit će krajeve nastanjene Sherpama i Tibetancima, vidjeti neobične krajeve, tipičnu himalajsku floru i faunu, brze rijeke, promatrati vrhunce Annapurne, Trisula i Ganesh

Himala. Bez posebno teških napora popet će se na visinu od barem 4300 metara, vrlo vjerovatno i više. Sve to samo za 30-ak kilometara zračne linije od glavnog grada Nepala, Kathmandua.

Za lijepa vremena vide se iz središta Kathmandua snijegom pokriveni vrhovi Langtang Himala. Dominira najviši vrh **Langtang Lirung** (7245 m), smješten točno sjeverno od grada. Desno se naziru vrhovi **Jugal Himala** s vrhom Dorje Lakpa (6989 m). Prema tako blizu, put do njih traje danima, a prelazi preko grebena **Chimse Danda** i prijevoja **Ganja La** (5122 m). Ledenjaci ovih vrhova stvaraju rijeku Langtang Kholu, što utječe u Bhote Kosi, pritoku velike rijeke Trisul. Prvi bijelac u

U nepalskom selu

Foto: Dr. Ž. Poljak

ovim je krajevima bio H. W. Tillman 1949. Godine 1976. Langtang postaje nacionalni park, s otprilike 1720 četvornih kilometara površine, 16 naselja, 1000 vrsta biljaka, 160 vrsta ptica i 30 vrsta sisavaca karakterističnih za zemlju snijega. Stanovnici su pretežno Tibetanci iz Kyoronga pomiješani s Tamangsim (narod srođan Sherpama) iz područja **Helambua**, pokrajine smještene također sjeverno od glavnoga grada.

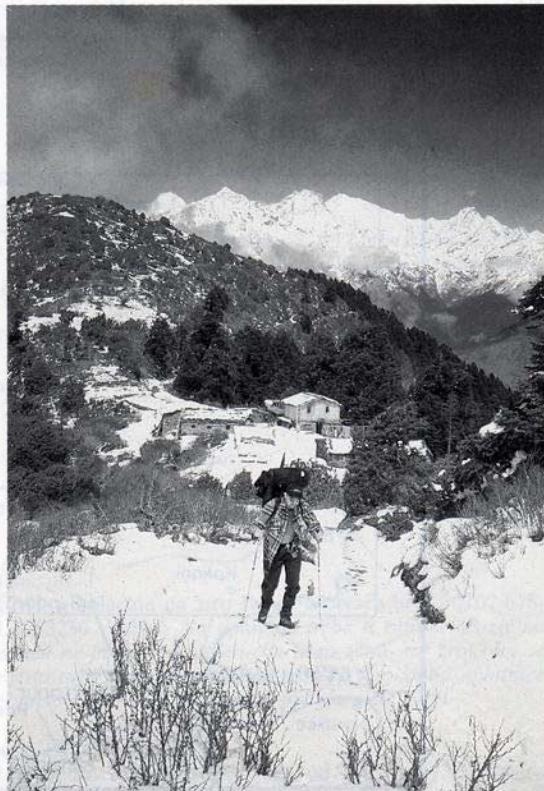
U području nacionalnog parka nalaze se sveta jezera **Gosaikunda**. To je svake godine mjesto hođašća tisuća obožavatelja **Shive**. Prema legendi, bog Shiva udario je trozubom u planinski lanac te su tako nastala ledenjačka jezera, točno na granici Langtanga i Helambua.

Na trekking je najbolje poći autobusom iz Kathmandua do mjesta **Dhunche**, ali se putovanje može započeti i nešto niže, u Trisuli Bazaru.

Hrvatska ekspedicija "Everest '97" izabrala je područje Langtang za aklimatizaciju. U pet dana prešli smo 260 km autobusom i otprilike 60 km

pješice na visinama od 1800 do 5100 metara. Za turiste trekking uobičajeno traje 12 do 14 dana.

Dana 6. travnja krenuli smo rano u zoru autobusom iz Kathmandua, cestom, preko niza terasastih obronaka, uz stalna uspinjanja i spuštanja. Put dobrim dijelom prati rijeku Trisul, pun je zavoja, uzbudljiv i lijep, a kreće prema važnom planinskom prijevoju na granici Nepala i Tibeta (NR Kina) u **Rashva Garhiju**. Ovdje se nalazi poznata tibetska utvrda Kyorong. Mjestimice su na putu odroni stijena. Zastajemo, pa opet krećemo, i tako sve do navečer kad stižemo u mjesto Dhunche (1996 m). Kao i brojna druga u Nepalu, mjesto podsjeća na gradove s granice Divljega zapada iz doba stvaranja Amerike. Nedostaju kauboji i Indijanci, ali neke sličnosti između ovdašnjih stanovnika i sjevero-američkih Indijanaca ima. Mirisi su, međutim, tipično nepalski, miris soje i đumbira, miris vode što curi s obronaka, aromatičnog bilja, pomiješan sa zadahom balege. A zvukovi su tibetanski i kao da dopiru od nekud blizu, preko prijevoja na sjeveru,

Gosaikund

Foto: Dr. D. Marković

s Velike visoravni.

Smještamo se u prilično dobar lodge. Prije spavanja bio je predivan pogled na Haley Boop, komet što sjaji visoko iznad Ganesh Himala. Dhunche je pun vojske, jer tu je granica. Isto je tako prepun turista, trgovaca, neobičnih ljudi i sirotinje što trguje, nosi terete, radi u lokalnoj tvornici sira ili pak u obližnjem taboru čeka da proradi tvornica mineralne vode, jer tada će biti posla. U mjestu se nalazi vrlo stara, zapuštena, ali lijepa budistička stupa, koju navečer obilazimo.

Sutradan oko sedam izjutra krećemo prema krajnjem cilju trekkinga, Gosaikundu, na 4313 m. Neki među nama odlučuju uspon obaviti do navečer. Put teče najprije uz rijeku Bhote Kosi, zatim kroz gусте šume hrastova, cedra i crnog bora. Brojni su grmovi rododendrona i orhideja. Visećim mostom nakon sat hoda prelazimo na desnu stranu rijeke, uspinjemo se uskoro stazom uklesanom u stijenu Chalanga, te se neprestano uspinjemo. Put prolazi potpuno nenastanjene predjele. Na 2800 metara iznenadenje: mala ljupka kućica na planku, s divnim pogledom na Ganesh Himal, Langtang Lirung i usjek rijeke Bhote. Coca cola ili čaj jedina je dilema. Mladi par Tamangsa, s dvoje male musave djece, drži neku vrstu snack bara. Kratko zastanemo i krećemo dalje. Put postaje izrazito strm, ali nije težak, ubrzo smo iznad 3000 metara. Prolazimo kraj pogranične vojarne nepalske vojske i uspinjemo se dalje.

Tri sata hoda naviše nailazimo na snijeg. To nas je jako "obradovalo" jer smo svi krenuli u tenisicama ili trekking cipelama. Pa travanj je mjesec. Darko, koji je tu kao doma, dao nam je savjet što ponijeti od opreme. Kišobrane srećom imamo, i navlake za rance. Bit će sve u redu. Po podne smo na **Sing gompi**. Jedemo, pijemo pivo, koje ovdje košta kao u hotelu "YAK and YETI" u Kathmanduu. Nešto izgleda nije bilo u redu s hranom, jer se noću dosta trčalo do obližnjeg korala za brdske konje (WC-a). Sing gompa je svetište važno za hodočasnike hindu religije. Oni u kolovozu, u doba punoga mjeseca, dolaze na obredno kupanje u svetim vodama jezera. Uz mali hram ovdje je i nekoliko lodgeva, s lošom hranom i skupim pivom.

Sutradan rano krećemo naviše prema **Gosai-kundu** i prijevoju Laurenbinayak (4609 m). Iznad 3500 m mnogo je snijega, što natapa naše trekking cipele i tenisice. Utjehu pruža fantastičan pogled na masiv **Annapurne** na zapadu i na vrh **Manaslu** (8166 m) što proviruje iznad **Ganesh** Himala (Mt Ganesh 7406 m). Nekoliko sati hoda ispred Gosaikunda, prestaje šetnja. Započinje priječenje snijegom zametene staze po obroncima **Pati Danda** što se vrlo strmo spuštaju 2000 m niže. Na nekoliko je mjesta ugodaj pravi "penjački" i to nas također raduje. Tek malo uzbudjenja, jer bi to bez snijega bila šetnja kao po okolini Pasterzekeesa ispod Grossglocknera. Prvo jezero potpuno zaledeno i prekriveno snijegom, nazire se desno dolje u

"Snack bar"

Foto: Dr. D. Marković

magli. Uskoro vidimo i prve lodgeve Gosaikunda. Na 4313 smo metara nad morem. Ulazimo u lode praćeni prvim pahuljama snijega. Noću božićni ugođaj Salzburških Alpa. Prva glavobolja već najavljuje blage simptome visinske bolesti. Tko je ne osjeti, obično laže ili se pretvara.

Jutro umiveno suncem, bez oblaka. Svježi je snijeg, kristalno čist, prekrio sve staze. Nekolicina nas odlazi prema sedlu. Do 4600 m još se nekako može promočenim cipelama. Sunčamo se u potkošljama. Danko Petrin pokušava više varijanti poleta padobranskim jedrom. Nema niti daška vjetra. Nakon puno nevjerljivih zaleta nizbrdo, vraćanja uzbrdo, pridržavanja padobrana od strane naših specijalaca Klabota i Pezera i puhanja u padobran, Danko odustaje. Favoriti za Everest uspinju se po okolnim čukama, pettišćnjacima. Oni imaju prave visinske cipele, koje su skrivali u naprtinjačama. Mi ostali vraćamo se u lode na čaj i sušenje obuće.

Povratak se dogodio sutradan u jednome dahu. Sa 4313 m na 1996 m, s malim odmorom u Sing Gompi. Izjutra iz Dunchea za Kathmandu, u autobusu punom neobičnih putnika, koza na krovu, kokošaka u vrećama od pruća, Nepalcima svih uzrasta i zanimanja. Bilo je lijepo i lako. Očekuje nas Everest.

Trekking u području nacionalnog parka Lamtang zaista je najlakši i najjednostavniji način za prvi

susret s Himalajom. Preporučujemo ga ponajprije onima koji nemaju veliko iskustvo u velegorju. Ne treba ga, međutim, potcijeniti, potrebna je pretodna dobra tjelesna priprava, odnosno planinarsko iskustvo i kvalitetna oprema. Svi podaci o trekkingu mogu se dobiti već u Zagrebu, u HPS-u i, naravno u Kathmanduu. Putovanje je najbolje organizirati preko neke trekking agencije.

MALI RJEČNIK:

Annapurna = boginja, supruga Shive-Parvati

Ganesh = sin Shive i Parvati, ljudskog tijela i glave slona

gompa = budistički hram

La = planinski prijevoj, prijelaz ili sedlo

Lodge = svratišta za putnike u Nepalu, koje bi htjelo biti hotel

Shiva = hinduški bog koji stvara i razara da bi se novo moglo roditi

stupa = budistička religiozna konstrukcija što simbolizira četiri elementa postojanja: zemlju, vatu, vodu i zrak

trekking = naziv kojim su južnoafrički doseljenici nizozemskog podrijetla (Buri) nazvali putovanje volovskim kolima u potrazi za novim domom

trekking cipele = obuća za obilazak samoborskog gorja i gradova srednje Europe

U snježnom pojasu

Foto: Dr. D. Marković

ZAPIS IZ NEDAVNE PROŠLOSTI

SMILJANA PETRIČEVIĆ, Zadar

Zahladilo je. Lutam gradom. A grad siv, arhitektura pedesetih godina, bez imalo topline. Sive pravilne vertikale, s rupama poput mrtvačkih duplji, sve od betona, hladno. Da su mogli i duše biti nam cementirali i ohladili. U grad se uselilo nešto odvratno, hladno, prijeteće. Prizori ratnih strahota postali su stvarnost na koju više i ne reagiramo. Mladi ljudi bez ruku, bez nogu, djeca sa štakama postali su dio svakodnevnice. Otupjeli smo. Ljepote življjenja je nestalo. Planina, cvijet, potok, vjetar u granju, ptica što pjeva postaju nešto nestvorno, daleko. Čak i obronci ovih predivnih planina što okružuju Split ne izgledaju mi kao stvarnost. Prije kao neka fatamorgana koje će u trenutku iščeznuti i nestati ako ih budem dulje promatrala. Sjećanja na planine i velebitske šume, snovi suprotni surovoj stvarnosti doveli su mi zalihe zdravog razuma do kraja. Živci su mi se utanjili. Na svaki krivi potez nekoga ili nečega reagiram kao bijesan pas. Psujem kao kočijaš. Zaplačem za svaku sitnicu poput kakve sentimentalne lude iz petparačkih romana. O, Bože, je li u mojoj glavi uopće sve u redu. Zašto je patnja tako bolna i razarajuća? Urazumi se budalo, kažem sama sebi, zaboravi onu kuću tamo gore u visinama, zaboravi onaj bistri potok, ono suro stijenje, zaboravi onog poskoka od kamenog guštera. I drugi su otrgnuti od doma, od kuće, od zemlje, od prirode, pa žive, pokušavajući se prilagoditi novim prilikama. Imaš komad kruha i krov nad glavom i zar ti to nije dosta? I naprsto, zaboravi na sve ono što te boli, otkini taj dio pamćenja, amputiraj ga kao što se amputira gangrenozna noga ili kancerozno tkivo, zaboravi i hodaj ulicama kao što hodaju i drugi došljaci gledaj ispred sebe, divi se ovim vertikalama, divi se ružnoci ovih kubatura, jer i u njoj ima možda nekog čara. I Quasimodo je bio lijep na svoj način. Idi, koračaj dalje, a katkad svrni pogled na plavičaste obronke Mosora ili Omiške Dinare pa će ti biti lakše!

I tako, hodajući gradom, zastanem odjednom ugodno iznenadena jer tu, usred sivih zdanja, usred okomica, netko je zaboravio, namjerno ili ne, cementirati komad zemlje, zaboravio je proliti crni asfalt i ostavio komad majke prirode netaknut, nedirnut. Bog neka mu podari dug život, mirnu

starost i laku smrt. Ostavio je sve onako kako živi u prirodi. Sve se tu našlo: šipak, čičak, menta, drače, kupine, šikara, šipražje, trave raznih veličina, neke suhe, neke zelenkaste, stabla, stabalca, čak se i kamena našlo tu. Gromade, onakve kakve su od Boga ili prirode stvorene, stajale su tu netaknute, kvrgave, velike, male. Iz jednog kamena stidljivo je virio cvjetak. Kroz to šikarje i šipražje, kroz tu draču i kupinu napravljene su staze, stazice, isprepletene, izvezene, izmiješane, a tragovi stopala vidljivi su i jasni. Ljudi prolaze, a ja sjela na kamen. Odnekud dođe malen gušter i stane pored mojih nogu. Nije se čak ni potrudio da se ukloni kada sam pomakla nogu. Podsjetio me na onoga našeg guštera gore u planini ispred kolibe, koji bi redovito svakog jutra izišao iz pukotine na stijeni i muvao se oko naših nogu.

Promatrala sam i mrave kako prolaze, dolaze i odlaze. Jedan je isao vukući slamku dvaput dužu od njega samoga. Nasred njegove staze našao se kamenčić. Za njega Himalaja. Slamka je zapela i ispala mu. Ponovno se vratio po slamku. Tek poslije trećeg pokušaja prenio je slamku preko Himalaje. Za njim je isao drugi mrav. Vukao je nekakvo zrnce. Ovaj je naprsto stao i zaobišao kamenčić sa svojim teretom.

Onaj prvi mrav podsjetio me na Tateka. Tako i on ide pravo, "direkcion", dok bi Ante, ili bilo tko od nas, tražio neki ljepši, lakši, zaobilazni put. Sjećam se kad smo jednom markirali oko Vidakovog kuka prema Manitoj pećini, a Japa zapeo da staza ide preko kamenja. Uzalud ga je Tom uvjeravao da bi tu mogao netko platiti glavom ako udari jača bura, a to se zaista i desilo, jer je nekoliko godina poslije toga prof. Vjeko Suzanić platio "laštru" kada ga je udar bure zbacio na oštре bridove stijenja pa se sav po licu rasjekao. Sve uzalud!

Vazi pravo - rekao je Japa i udario markaciju, dok je Tom slijedio Mukija i spustio se blagom padinom.

- Ja markiram za gušt, objasni Japa, pa neka guštiširaju.

- Ako je za tebe gušt nositi glavu u torbi, za druge nije. Nisu ove vatrolomne staze za svakoga, zato budi drug i markiraj za ljudi, a ne za koze i jarce -

reče Tom.

Ipak je Japa uvijek pobjedivao. A staze su nicale jedna za drugom, nove, stare obnavljane, opasne, vatrolomne, lijepе, lake, sve ljepše i zanimljivije, vodeći nas kroz predjele kuda idu samo divlje zwjieri, a sada eto i mi. Baš zahvaljujući Japi i njegovoj ljubavi prema Velebitu nas nekolicina je upoznalo Velebit u svoj njegovoj ljepoti.

Sjećam se kako smo Mirko, Danka i ja lutali bespućima Velebita. Mirko je, kao i Japa, govorio da su staze za šminkere i gospodu, a za prave planinare su bespuća, divlji putovi i staze. Kuda idu konji idemo i mi. Seljaci ostave konje po planini na ispašu, konj je vrlo pametan i nikad ne ide gore-dolje, već po izohipsi.

- A i medvjed je postao gospodin pa i on ide po stazi. Neće se više verati uz stijene - tumačio nam je Mirko.

- Pije mi se kava, odjednom će Danka. Zapalili smo vatru, Danka izvadi pribor za kavu koji uvijek vuče sa sobom. Kava je začas gotova i s užitkom srčemo topli napitak, sretne i zadovoljne. Kako li je malo potrebno da čovjek bude sretan i zadovoljan!

- Drogerašice - naruga nam se Mirko. Ti ćeš Danka i u raju pitati Sv. Petra da ti dozvoli skuhati kavu - dodajem ja.

- Možda i neće biti u raju već u paklu, a tamo vatra uvijek gori. Samo izvadi pribor i kuhaš - završi Mirko.

Staze... staze... u mojim mislima, u mojoj glavi. Predivne velebitske staze što se isprepleću poput veza na narodnim nošnjama, poput niti na Anitinim tapiserijama. Mislim da se jedna njena tapiserija i zove "Velebitske staze".

Staze utkane u vječnost. Sjetim se Vaje kako trči stazom niz Sv. brdo, Vuku kako se kotrlja za njim po snijegu (Bilo mi je tako lakše - izjavio je sav izudaran), Kostu s vječnim osmijehom, Tonija, Renatu, Mukiju, Mirnu, Maju, svi su oni korčali stazama poput ovih mrvavi, a i mijesali se u mojim mislima. Kao da čujem Jožin glas, tumači maloj Mojci da se treba ići stazom, a staze su maloj bile dosadne. Čim vidi vertikalnu, mala bi pravo gore, a čim vidi okomicu ona bi pravo dolje. Jednom prilikom, da nije bila osigurana navezom za Jožu, poletjela bi pravo u ponor. Ovako je ostala visjeti u zraku i koprcati se poput ribice na udici. Joža je mrtav hladan povuče k sebi.

Dugo, još dugo sjedila sam i razmišljala. Ljudi su prolazili, neki bi me pogledali, a neki se na me ne bi ni osvrnuli.

- Gospojo, ali van ni dobro - upita me zabrinuto neki starac.

- Ne, hvala, dobro mi je, samo se odmaram - rekoh i trgnuh se iz sanjerenja.

PUTEM LOVINAČKIH PROGNANIKA

Iz ostavštine Dr. ANTE RUKAVINE

Planinarskoj i cijelokupnoj našoj, a nažalost, i široj javnosti, poznato je prisilno iseljavanje iz ličkih sela Lovinca, Sv. Roka, Ličkog Cerja i Ričica posljednjih dana rujna godine 1991. kada je pred premoćnom silom i agresorskim jedinicama bivše JNA - više od 1100 žitelja navedenih sela preko Velebita pobjeglo u Podgorje, točnije u Seline i Starigrad.

Taj događaj, sličan onima s početka 16. stoljeća kada se bježalo pred Turcima, još je bolniji ako se pomisli da je tek nekoliko staraca ostalo na svojim ognjištima pa su to platili svojim životima; sve kuće, crkve, škole i groblja do temelja su porušeni i zatim njihovi ostaci strojevima poravnani. Činjenica je da ni Turci nisu to radili, a eto, to rade naši dojučerašnji susjedi, ustvari barbari 20. stoljeća.

Kako je ovo iseljenje iz skoro posvemašnjeg okruženja neprijateljskih snaga obavljeno preko Velebita, koji je tom narodu tko zna već po koji put jedina zaštita, trebalo bi ga i ovjekovječiti na planinarski način. Ova epopeja tek rođene djece, te staraca i starica i u desetom desetljeću života po velebitskim vrletima, treba ostati zabilježena na način da je se sjećamo svake godine na dan kada se to dogodilo. Pogotovo i zato što je taj dio Velebita bogat različitim atraktivnim i rijetko poznatim lokalitetima, a kada nakon rata za slobodu bude postupno pristup u njega posve siguran, treba prolaziti tim stazama koje su stoljećima branjene i zalivane suzama i krvlju samo zato da budu naše i naše ostatu.

Prepostavljam da bi cijeli ovaj planinarski put trebao biti uobličen u obliku cvijeta, jednoga razbijenog cvijeta, koji bi simbolizirao uništenje ovih sela, jer bi to bio najbolji način da se upozna najveći dio velebitskih ljepota između Prezida i Sv. brda. A njih u ovim predjelima nije malo, rijetko su i opisivane, a uopće nisu nepristupačne. Vjerujem da će u slobodnoj domovini, za nekoliko godina, biti asfaltirana i 160 godina stara cesta između Obrovca i Sv. Roka (nekoliko je kilometara od Sv. Roka prema Malom Halanu asfaltirano još prije rata za slobodu).

Prepostavljam da se najveći dio prognanika kretao iz Sv. Roka, odakle prema Velebitu vodi i spomenuta cesta, a i više šumskega putova, te jedna već davnije označena planinarska staza. Kao polazna točka može se uzeti Vrilo mudrosti, jak izvor izvrsne hladne vode izgrađen prije drugog svjetskog rata, u doba kad je gospički inženjer Šumarstva Mire Rosandić, koji je tada radio u sušačkoj direkciji šuma, ovom nepresušenom vrelu dao današnji izgled. Odlatle se u planinu napreduje cestom oko 5 km sve do mjesta gdje se desno odvaja šumska cesta. Cestu na nekoliko mjesta presijeca nekad označena planinarska staza koja, zajedno sa cestom, preko Lišćane drage stiže na stotinjak metara od Lišćanih bunara. Odlatle se u nastavku puta brzo izbjije na planinarsku stazu što vodi od Trolokava prema Dušicama.

S Dušica slijedi nastavak većinom po goleti i spuštajući se s južne strane Sv. brda kozjim stazama preko vrela Pećinice do ruševina crkvice Sv. Ivana Glavosjeka i Ivanjske lokve. No, to je već Malo Libinje, širok i krševit planinski pašnjak s kojega se, sve spuštajući se prema moru i lijevo od Gradine (na karti Runjava glavica; 717 m) i Kneževića stanova te između Oštare glavice i Sopnja, sada već dobro utrtom stazom izbjija u Seline.

Bolji poznavaoči ovih predjela mogli su od Lišćanih bunara krenuti ravno na jug sa zapadne strane Velikog Golića (1372 m) (presijecajući stazu od Trolokova) danas već zapuštenom stazom prema Velikom Libinju, odakle se, skrenuvši na zapad, ubrzo preko Ličkih dolaca izbjija do spomenute Ivanjske lokve.

Radi izvanrednog vidika i zanimljiva naziva i ne baš teška uspona, desna bi latica ovoga cijelokupnog planinarskog puta zamišljena u obliku cvijeta bio već poznati uspon na Sv. brdo. A na lijevo bi bilo nekoliko latica koje bi otkrivale velebitske ljepote oko Malog Halana i Tulovih greda i sve do Prezida. Nažalost, ovaj je dio promijenjen i unakažen, jer je porušena odnosno zapaljena lugarnica na Malom Halanu, a oštećena je i crkva Sv. Frane ispod Tulovih greda. Zato baš treba vidjeti i ta "junačka djela" naših neprijatelja koji ni ovim osamljenim

zgradama u planini nisu dali mira. A možemo slutiti što se zbilo s obiteljima Rončević i Nekić koje su imale kuće uz cestu od Malog Halana do Tulovih greda.

Upravo se u škrte i sasvim male dolce ispod Tulovih greda posljednjih godina počeo vraćati život. Dolazili su potomci nekadašnjih Alančana iz nižih dalmatinskih predjela i koristili se krpicama crvenkaste zemlje za uzgoj povrća i za pčelarenje, a sada od svega ništa... A tu su još Kraljičina vrata, niže od Tulovih greda Meki dolci, poznati, opisani i oslikani prilikom poznate proslave otvorenja ove ceste dana 4. lipnja 1832.

A od Nekića se kuće odvaja prema zapadu stazica kojom se najprije kroz bukovu šumu, a zatim kroz Donju i Gornju Bukvu, nekadašnje stočarske stanove, a u davnini i stalna naselja, može za jedan sat hoda izbiti na najistočniji rub Velikih Libinja. I ta sasvim mala latica upotpunjuje svu ljepotu ovoga cvijeta, koju na ovim predjelima nadmašuje neoobična hrid Tulovih greda.

Uspinjući se cestom prema Malom Halanu, veliki zavoj na desno naziva se Šiljci ili Trešnja. Međutim, na samom se zavodu lijevo odvaja šumska cesta prema Crvenim potocima i Miloju Vodi. Na kraju te ceste je kuća obitelji Čuljat, preprodana nakon drugog svjetskog rata obitelji Pršo.

Budući da vlasnik Pršo ima ime Lazo, vjerojatno je preživio jesen 1991.

Nakon Mile Vode prestaje šuma i dalje se pruža planinski pašnjak kojemu najveći dio čini predjel zvan Duboke Jasle. Iza njega je Ćelavac (1207 m) i još dalje Crnopac (1404 m). Iz Dubokih Jasala može se prijeći u južnije predjеле s obiljem kamenih oblika koji okružuju nevelike dolce Prosenjak, Lađu, Čaber i druge, te se, uživajući u ovom raskošnom nizu kamenih obeliska, povratiti do burobrana ispod Tulovih greda.

I kao kruna svega ovoga lutanja, za one koji žele upoznati i nevelike opasnosti i nepoznate ljepote, može se od Kneževića kuća ispod Gradine krenuti u dubinu Orljače i uskoro utonuti u divljinu Male Paklenice te njom sići do Selina.

Sve ove staze mogu se označiti i time potpuno otvoriti velikom krugu posjetitelja. Mislim da će ih označiti planinari iz Like i Zadra, uz dobrodošlo sudjelovanje i ostalih planinara, sa žarkom željom da više nikada na našim planinama ne bude ovakve transverzale, transverzale koja će dugo podsjećati na tužni dogadjaj brojnih kućnih pragova.

Uoči svakogodišnjeg obilaska na dan spomenutog iseljenja, trebalo bi u Sv. Roku održati pridgodni skup na kojem bi se obnovila sjećanja na sam dogadjaj, a drugi dan ili dva obilaziti stazu prognaničkim smjerom. Oni nadobudni, smioni i poletni obilazili bi i one prije spomenute usputne točke, ali do kojih prognanicima nije bilo stalo u one teške dane. Zato bi ih trebali prikazati na skupu uoči obilaska s diapositiva koje bi snimili prolaznici ovih predjela. Uz to, po mogućnosti, trebalo bi i u Sv. Roku i u Selinama, odnosno Starigradu, postaviti spomen-ploče s natpisom koji će upozoravati na svu surovost prošlogodišnjih zbivanja.

Pride li se ostvarenju ove zamisli, jedan bi veći skup kompetentnih planinara riješio sve pojedinosti i poteškoće do konačnog otvaranja. Moglo bi se odrediti da oni koji samo u jednom smjeru prijeđu planinu onim pravim "Putem lovinačkih prognanika" dobiju prigodnu značku. Oni pak koji obidu sve točke na gore opisanim stazama dobili bi još jednu dodatnu značku, kao znak da su obišli i one malo poznate velebitske predjеле, a koje su morali proći u jesen 1991. oni koji to nisu htjeli niti su se tomu nadali.

ČETRDESET I PET GODINA POSLIJE

Na zidinama Jelengrada u Moslavačkoj gori

TOMISLAV JAGAČIĆ, Varaždin

Nevjerojatno se priroda ove godine poigrala! Najzimskiji mjeseci, siječanj i veljača, u kojima se živa u termometru znala spustiti i više od 20 °C, podsjećali su na proljeće. Je li se to možda klima promjenila? Ako tako bude iduće i sljedećih godina, onda će se i plodore na našim njivama mijenjati.

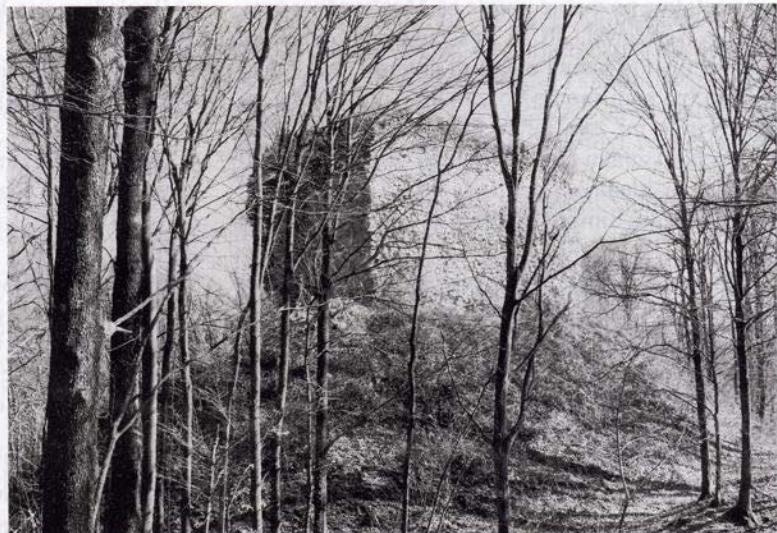
Bilo kako bilo, i meni je takav zimsko-proletne dan, kad su visibabe kao prvi vjesnik proljeća prepuštale livade i šumarke jaglacima, bio ugodan za posjet Planinarskom društvu "Jelengrad" u Kutini. Kao svog osnivača i počasnog člana, Društvo me pozvalo na planinarsko Valentino u planinarski dom Moslavačka Slatina na južnim obroncima Moslavačke gore, nedaleko od Popovače. Pozvao me Ladislav-Laci Jurinjak, predsjednik "Jelengrada", a inače po pozivu šumar, na dužnosti u Šumariji Popovača. Pravi planinarski zanešenjak, rodom iz Duge Rese gdje sam ja službovao u školi od 1947. do 1951. godine. Došao

sam na školu u ovo tvorničko mjesto na rijeci Mrežnici kada je Laci bio star tek godinu dana.

Teško bi bilo odbiti njegov poziv jer ja točno znam (kao prvi predsjednik ovog Društva) kakve ga brige čekaju. Društvo koje ima sada na uzdržavanju dom i njegov predsjednik, koji je pravi zaljubljenik planina i prirode, ne mogu uvijek mirno spavati.

"Jelengrad" je dobilo ovaj dom na trajnu upotrebu za planinarske potrebe od općine Popovača. Bila je to zgrada bivše škole u selu Moslavačka Slatina, ali je zgradu i prostorije potrebno dotjerati i urediti - posla i briga previše!

- Danas, kaže Laci, prilikom mojeg posjeta (21. veljače) teško je doći do sponzora. Ljudi se većinom okreću prema profitnim djelatnostima, a to planinarstvo nikada nije bilo niti će biti. Htjeli bismo u našem domu urediti sanitarije, obnoviti i prekriti kroviste. Opravdano očekujemo pomoć od Općine Popovača. Turistička perspektiva Moslavine je odlična, ona ima što gostu ponuditi, a mili-

Zidine Jelengrada

Foto: T. Jagić

Ladislav-Laci Jurinjak iz Popovače, predsjednik "Jelengrada"

Foto: T. Jagić

junski Zagreb kako je blizu...

U Moslavačku Slatinu me dovezao svojim autom Stjepan Gorski, potpredsjednik PD "Dugi vrh" iz Varaždina. Ne čekajući da se prikupe planinari koji će u dom stići pješke iz Popovače, krenuli smo Gorski, njegov sin Dejan i ja put Moslavačke gore. Cilj nam je bio nekadašnja utvrda Jelengrad, danas u ruševinama. Zapravo sam 1953. godine prilikom osnivanja planinarskog društva u Kutini, namjerao uzeti ime poznatije utvrde na Moslavačkoj gori, a to je Garićgrad, ali se baš tada u trgovackom poduzeću istog imena u Kutini dogodila neka provjera, pa sam predložio za naziv društva Jelengrad. I nije mi žao, jer je to lijepo ime. U svom društvenom znaku i štambilju današnji su voditelji Društva to idealno riješili. Jelen na jednom tvrdavskom zidu. Simbol u kojem se našla i povijest i priroda.

Meni će to, poslije 1953. godine, biti prvi posjet Jelengradu. Čekao sam ga 45 godina!

Dan je bio zaista idealan za izlet. Ni prevruć, ni hladan, a sunčan. Ugodno iznenadenje priredio nam je g. Vlado Golubić iz Popovače, sustigavši nas u svojem autu na putu do svoje vikendice. Pozvao nas je u auto i znatno nam skratio pješačenje te nas po starom i lijepom običaju pozvao u svoju "klet". U neposrednoj blizini njegove vikendice premjeravao je i pilio župnik vlč. Mato Mihaljević s dva mješta-

nina drvo za gradnju crkve pokraj planinarskog doma u Moslavačkoj Slatini. Rodom je iz Livna i već je osam godina župnik u Gornjoj Jelenskoj.

Dalje nas je vodio šumski put kojim traktori prevoze drvo. Hodanje kroz šumu u proljetno vrijeme dok se još nije razlistalo (ova je veljača nalikovala na pravo proljeće) veoma je privlačno. Ne žuri nam se, idemo polako. Prava šetnja. Zaustavlja nas šumsko cvijeće što se probija kroz osušeno lišće. Jaglaci kraj puta. I na moje iznenadenje: ciklama! Ciklame u mjesecu veljači!

- Evo i rascvjetale breskve - pokazuje mladi Dejan prema jednoj klijeti.

- Kako rano - primijeti njegov otac. Nailazimo na "špalir" složenog drva. Hrastove cjepanice uredno složene s jedne, a bukove s druge strane.

- Nije Moslavačka gora poznata zbog visine svojeg vrha - tumačim ja u hodu svojim prijateljima. - Glavni vrh Humka visok je samo 489 metara. Gora je značajna po šumskom prostranstvu. Oko 40% njezine površine zauzimaju šume, i to listopadno drveće. Južni obronci, s više sunca, zasađeni su vinogradima i voćnjacima. Moslavačka gora spada u najstarije planine, što potvrđuje kamen granit, veoma dobar za gradnju i ukrašavanje. Moslavina je davala dvije trećine sirove nafte u bivšoj Jugoslaviji. Od sela Stružca do rafinerije u Sisku bio je izgrađen prvi naftovod u duljini od 20 kilometara.

Moje tumačenje u toku hoda odjednom prekine povik prijatelja Gorskog:

- Vidim neke zidine, bijele se u šumi!

Pogledam i ja bolje. Jest, zaista, to su zidine Jelengrada!

Nekadašnji graditelji su iskoristili jedno uzvišenje u šumi za izgradnju utvrde. Dakako, sada je teško i zamisliti kako je Jelengrad nekada izgledao. Gledam i obilazim ostatak kamenih zidina. Tu je svaki, ama baš svaki kamen bio u čovjekovoј ruci. Okolicu i unutrašnjost ruševine obrasio je sitnije i krupnije drveće.

Obilazeći zidine Jelengrada prisjećam se kako sam ovamo prvi put stigao s velikom skupinom mladih planinara iz Kutine u rano proljeće 1953. pješačeći od željezničkog kolodvora u Popovači. Bilo mi je svakako lakše, jer sam bio mlađi za 45 godina.

Na povratku od Jelengrada svratili smo našemu gostoljubivom novom prijatelju Vladi Golubiću. Takav je bio i dogovor. Sada je odlično moslavačko vino s mineralnom vodom bolje prijalo nego u po-

lasku za Jelengrad. Iznenadili smo se, kada nam je Vlado otkrio da je on zapravo po ocu Zagorac iz jednog sela kod Bedekovčine. Vlado nam je dao i poputbinu, svakome bocu vrsnoga moslavačkog vina.

Prije odlaska iz Moslavačke Slatine razgovarao sam ponovno s Lacijem Jurinjakom, predsjednikom "Jelengrada".

- Nastojat ćemo ove godine očistiti prostor oko Jelengrada, jer je to veoma privlačna točka za planinare i druge izletnike, a u uređivanju doma pomoći će nam svi oni koji uistinu žele da se Moslavina otvori turizmu.

Pozdravio sam takvu želju. I dok se Laci spremao za doček 35 planinara koji će se vratiti od Jelengrada, mi smo morali zbog duljine našeg puta otpustovati.

Tek navečer, ali bez nas Varaždinaca, počelo je pravo planinarsko i fašničko raspoloženje.

Varaždinci na Jelengradu: Stjepan i Dejan Gorski

Foto: T. Jagačić

STARE TISE NA MEDVEDNICI

TOMISLAV JUTROVIĆ, Zagreb

Zima broji posljednje svoje dane. Ni snijega više nema, ali šuma još miruje dubokim snom. Na zemlji debeli sloj uvelog i od težine snijega nabitog lišća. Onako ogoljela i bez lišća pruža mogućnost većeg zapažanja, što tokom vegetacije promakne oku. Jednoga takvog dana prije desetaka godina nakonio sam razgledati okolicu Horvatovih 500 stuba.

Povod tomu bio je zapis u dnevniku zagrebačkog planinara Vladimira Horvata, poznatog po izgradnji njegovih 500 stuba na zagorskoj strani Medvednice. U zapisu od 12. veljače 1961. g. piše o najstarijoj tisi na području Stuba: "obujam 3,30 m, promjer od istoka na zapad 1 m, od sjevera na jug 1,30 m, ima nešto zelenja". Navedena tisa nalazi se u blizini Patuljkove špilje na početku Stuba, na prilično nepristupačnom mjestu na stijeni.

Tisa (*Taxus baccata* L.) je zimzelen grm ili drvo koje sporo raste i može doseći visoku starost, više

od tisuću godina. Raste u šumi pojedinačno ili u manjim skupinama na vapnenastom području. Prilično je rijetka i čini se da postupno izumire te je zato u nas zaštićena. Svi dijelovi tise su otrovni, osim crvenog mekanog slatkog i sluzavog sjemenog ovoja. Može se jesti sirov pazeći da se ne proguta sjemenka koja, kao i ostali dijelovi biljke, sadrži otrovni alkaloid, toksin.

Krenuvši iz Srneca u podnožju Stuba nizvodno lijevom obalom potoka, dolazi se za dvije tri minute hoda na širok šumski put preko kojega teče gore spomenuti potok. Desni markirani krak vodi nas pored urušenih ostataka peći za pečenja vapna, po čemu se taj dio naziva Vapnenica, u smjeru Raspela i dalje prema Stubičkim Toplicama. Krenemo li lijevim krakom, natpis na stablu upućuje nas prema Markovu travniku i Oštrici. Krenuvši u tom smjeru, već nakon desetaka metara s desne strane tik uz put

Ostaci prastare tise podno 500 stuba
Foto: T. Jutrović

jednog metra. Zadivljen njezinom veličinom razmišljam o tome koliko bi mogla biti stara. Potaknut radoznalošću, izrezao sam komad debla i kod kuće brojanjem godova odredio približnu starost. Proizlazi da je živjela oko tisuću godina, a po nekim pokazateljima i mnogo više. Spoznaja da se nalazite pored ostataka debla koje je počelo rasti u doba prvih hrvatskih kraljeva, budi u vama osjećaj ushićenja otkrićem povezanim s dalekom prošlošću. Pokušavam je usporediti s drugim, meni poznatim tisama na Medvednici. Tisa u blizini prvoga Francuskog rudnika, blizu donje stanice nove športske trosjedne žičare, danas je promjera 85 centimetara i visine oko devet metara. Na putu između Činovničke livade i Oštice, na livadi zvanoj Krumpirište, raste tisa prekrasne gустe krošnje gotovo do zemlje. Zbog više pobočnih grana, koje rastu iz panja, nemoguće je izmjeriti deblinu. Oko te tise bila je još šezdesetih godina ograda radi njene zaštite. Na samim Horvatovim stubama - osim već spomenute - te one na obližnjim Orlovim stijenama, raste nekoliko tisa čiju bismo starost mogli ocijeniti troznamenkastim brojem. Vrijedna je pažnje tisa iznad Stuba na "Livadi s tisom", te malo dalje uz sam Mlekarski put, na križanju puta za Hunjku, tisa promjera 45 centimetara. Na lokalitetu Lipa Rog, naročito na strmim liticama u predjelu oko špilje Velika peć, nalazi se znatan broj uglavnom grmolikih i zakržljalih tisa koje odlijevaju nedaćama surovosti ovoga stjenovitog terena.

Narednih zima opet sam pretraživao u području Orlovih stijena i pronašao ostatke tise promjera 130 x 80 centimetara. Iako je većeg promjera, zbog činjenice da samo još na jednom kraju malo vegetira i da je deblo istrunulo do samog panja, djeluje manja od prethodne.

Kad god mi se ukaže prilika, volim lutati tim predjelima bez staza među razbacanim stijenama, penjući se ili spuštajući sa njih u potrazi za nečim još neviđenim i zanimljivim. Nažalost, sada će skoro dvije godine otkako ljudi jedne visokoznane stene ustanove (koja se bavi proučavanjem, uzgojem i zaštitom šuma, a u čijem je vlasništvu taj prostor) odlučiše da moćnim strojevima načine puteve radi sječe i otpreme drva. Teško raniše i unakaziše šumu kroz koju je dosad prolazila jedva vidljiva staza. Neka porušena stabla još uvijek leže i trunu. A stare tise, kao nijemi svjedoci zbivanja kroz prohujale vjekove, nečujno tuguju čekajući svoj kraj u nemoći i samoci.

nalazi se strma kamena ograda visine pet do šest metara sva obrasla niskim raslinjem i mahovinom. Sjetih se da nam je Horvat, kada smo se pedesetih godina priključili njegovoj ekipi pomagača, govorio da se ne uspinjemo na tu kamenu gromaču jer da gore ima zmija. Sada, jer je zima, zasigurno ih nema vani. Osim toga, tijekom dugih godina planinarenja zavolio sam te gmazove, od kojih ljudi većinom nepotrebno zaziru. Popevši se na njezin vrh zapazim malo dalje još dvije, malo veće kamenе gromade, razdvojene uskim prolazom. Obilazim i penjem se na njih. Na strmoj stijeni, koja je nevidljiva s puta, nailazim na ostatke debla prastare tise. Bez krošnje je, ali vanjski dijelovi debla visine oko dva i pol metra još su čvrsti i dobro očuvani. Sredina debla već je odavno istrunula, što je normalno i kod živućih starijih stabala. Elipsastog je oblika, vanjskog promjera 130x70 cm na visini od

NA BOKOVIMA VRGADE

Dr. IGNAC MUNJKO, Zagreb

Lijepo je odmor provesti u Turističkom naselju Crvena Luka smještenom u divnoj uvali obrasloj vazdazelenom šumom. Kroz šumu ide tri kilometra dug odvojak puta od Jadranske magistrale. Osim šume, zamjećuje se protupožarna osmatračnica na Debeloj glavi (42 m). Nedaleko su Biograd (5 km) i Vransko jezero (5 km). Naselje čine hotel-depandansa, paviljoni i vile s apartmanima, a nose abecedne nazive biljaka (agava, ariš, begonija, bor, ciklama, fikus, sve do zumbula). Zavidna je urednost naselja i plaža, jedino što ugodaj večeri razbijja bučna glazba. Poneki gost radije poželi odslušati koncert gudačkog kvarteta "Cadenza" iz Zagreba u crkvi Sv. Stošije u Biogradu, jer imaju specifičan program različitih vremenskih epoha i posebnost muziciranja. Šetajući obalom, planinaru se vidik veže za istočni dio otoka Pašmana (Jakovljev vrh 180 m, Straža 139 m, Vela glava 45 m), na školjeve, visove Kornata i šumovitu glavičastu Vrgadu.

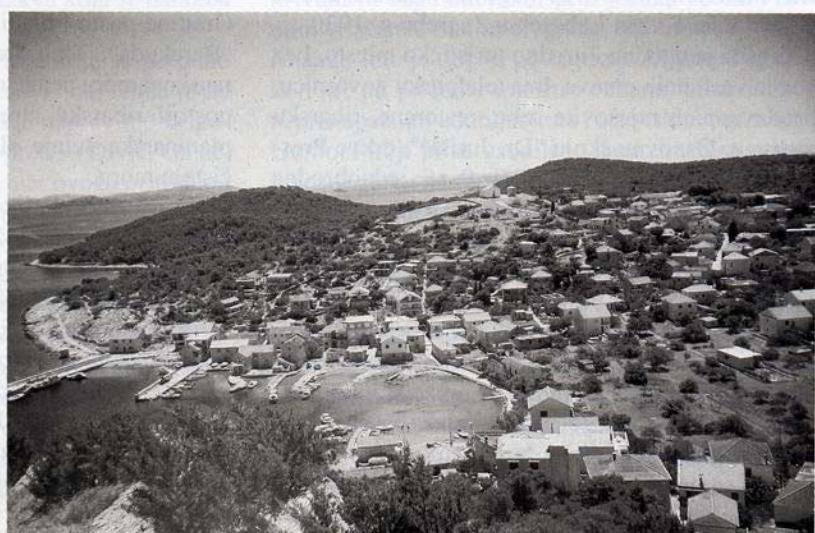
Za otok Vrgadu vozi izvrstan brod "Vrgadinka", vlasništvo Ribarske zadruge Vrgada. Vožnja traje oko 40 minuta (cijena 7 kuna). Veza otoka Vrgade

s Biogradom i općinskim mjestom Pakoštane pričinjuje česta.

Nakon izlaska s veza, pogled nam plijeni Biograd, koji je u Domovinskom ratu bio često neprijateljska meta, te općinsko mjesto na otoku Pašmanu - Tkon (raketiran 3.1.1992.). Tkon u svom grbu ima pticu kosa, koja simbolizira Čokovac (čok je kos, a ne čok kako pogrešno piše u HP br. 11-12, 1997. str. 326.) i školjku koja nosi ime mjesta Tkon. Naime, narod ovdje ne kaže Tkon nego Kun, a tako je školjka - kunjka. Za samostan Čokovac treba reći, da je tu u 14. stoljeću napisan hrvatski prijevod Pravila Sv. Benedikta, što je, uz armenski prijevod, najstariji njihov prijevod u svijetu. Takoder tu se nalazi glasoviti Čokovski križ (nepravilno nazvan Tkonsko raspelo).

U 15. i 16. stoljeću bio je raširen motiv Gospe s pticom, čija slika se nalazi nad ulazom u crkvu, poznata u narodu kao Gospa Čokovska.

Ploveći Pašmanskim kanalom za otok Vrgadu zapažaju se školji: Oštarije sa svjetionikom, Veli Školj sa zavjetnim Križem i školj sa crkvicom Sv. Justina. Pozadinu krase Pakoštane (3000 stanovni-

Vrgada s Gradine
Foto: Dr. I. Munjko

Sjeverni zid bizantijske
Gradine iz VI. stoljeća
Foto: Dr. I. Munjko

ka), kojima dominira crkva Uznesenja Isusova (građena 1907.).

Vozeći se Vrgadskim kanalom vidimo na istoku šumoviti školj Artice i otočić V. Jartu (vis Vela glava 95 m), a na zapadu školje Kozinu (26 m), Kamičak i Artinu (15 m). Sama Vrgada daje dojam brdovitog i šumovitog otoka. Njezine bokove čine dva brda; zapadno od Luke i naselja je Gradina (62 m), na kojoj leprša zastava i vide se ostaci bizantske gradine iz 6. st., a na istočnom brdu dominira velika nakapna ploha za kišnicu ispred župne crkve Presvetog Trojstva (sagrađena 1700.), s odvojenim crkvenim tornjem. Sva tri njegova zvona izlivena su u ljevaonici Kvirin Lebesch u Zagrebu g. 1920.

Vrgada je ugodno i uredno turističko mjesto, bez vozila i asfaltnih putova. Ima telefonsku govornicu, prodavaonicu mješovite robe, restorane, ribarsku zadrugu, Osnovnu školu "Dr. Jurišić", crkve Presvetog Trojstva i Sv. Andrije (iz 9. st.; jednobrodna s polukružnom apsidom) i kapelu Gospe od zdravlja (obitelji Conti).

Od Luke put se diže do župne crkve, sa čijeg se tornja pruža širok vidik na cijeli otok i okolicu, posebno na šumovite visove Kranje (56 m) i Grbu, te na otok Murter i Murtersko more. Zatim se treba spustiti do uvale Sv. Andrije, koju zatvaraju rtovi Glavčina i Kuk. Tu je poznata plaža Pržina, koju naročito posjećuju strani turisti s djecom. Na sjevernoj strani uvale, a ispod strme stijene Gradine, nalazi se groblje sa crkvom Sv. Andrije (sadašnje

zdanje je iz 9. st., s neznatnim preinakama tijekom minulih stoljeća). Za uspon na Gradinu koristi se dobro uhodana staza od restorana "Anita". U vršnom i kraškom dijelu treba oprez, ali nagrada su prelijepi široki vidici u otočkom ozračju mirisa, lahoru vjetra s mora i glasanju cvrčaka.

S Gradine (62 m) lijepo se vidi lanac šumovitih brežuljaka što čine "potkovu" otoka Vrgade: Glavčina (57 m), najviši Strabinovac (112 m), Kobiljak (92 m), Grba (70 m), Kranje (56 m), Sv. Trojica (48 m) i Gradina (62 m). Tu su i okolni otoci i školji. Na gradini vidimo ostatke bizantske utvrde (sjeverni zid) i već spomenuti hrvatski stijeg. S Gradine postoji blagi spust na obalu do restorana "Barakuda". Treba reći da ribe barakude u Jadranском moru nema, nego slična zvana škaram, ali postoji ribarska mreža zvana barakuda. Nakon planinarske šetnje slijedi osvježenje u kristalno čistom moru.

Za istinskog ljubitelja prirode koje li je to bogatstvo čuvstva, doživljaja prirode, druženja s ljubaznim mještanima, upoznavanja kulturno-povijesne baštine! Ništa od toga ne nalazimo u turističkim prospektima, pa stoga mnogi Hrvati bolje poznaju strane zemlje nego svoju domovinu.

Za korisne podatke o Čokovcu i Vrgadi zahvaljujem se ocu Jozi Milanoviću, čokovskom prioru i duhovniku Federacije benediktinskih koludrica u Hrvatskoj, te vršnom planinaru.

VRAN PLANINA

PERO MARIĆ, Mostar

Malo je koja planina na ovim prostorima poznatija od Vran planine, jer je Vran opjevan u mnogim pjesmama o hajducima, o hajdučkom vodi Mijatu Tomiću, o zloglasnoj obitelji Kopčić, o mučeničkoj smrti Dive Grabovčeve, o Paveličevom suboru Kapulici i td.

Na ovim prostorima imao je svoja imanja i Vladislav Hercegović, sin Herceg Stjepana Kosače.

Ove prostore je posjećivao i bosanski kralj Tvrtko II. Ovdašnji stičari prenose legendu da ovamo nikada nije došla kuga, dok su naseljena mjesta i gradovi više puta kroz stoljeća desetkovani od ove strašne bolesti.

Planina je dobila ime po vranom odnosno tamnom (mrkom) izgledu, kada se promatra s Dugog polja. Po pričama nekih pastira ime je postalo po mnogim jatima vrana, koje su nastanjivale dijelove u podnožju ove planine.

Vran ima oblik čunja. Građen je od vapnenca i dolomita jurske i kredne starosti. Pruža se transverzalno na pravac pružanja dinarskih planina. Dobrim dijelom jednoličan i monoton, usporedimo li ga sa Čvrsnicom, jer nema vitkih visova ni oštih litica, ali nije bez prirodnih kontrasta. Ima svojstvene vrtače, reljef i plesna. Plesno je lokalni naziv za oveću, koso položenu zaravan promjera do nekoliko stotina metara, ali samo takvu koja se nalazi u visinskom dijelu planine.

Ima zanimljivih velikih vrtača koje su potpuno obrubljene i zatvorene lancem ovršina. Jedna je od takvih uvala Janičar. Opasana je nepravilno raspoređenim lancem vrhova na kojima su Divić, Galač, Debelo brdo i Crno brdo. Promjer ovoga prirodnog kotla je 2 km. U njemu se nalazi velika lokva, koja služi za napajanje stoke.

Uspon na Vran je manje atraktivан nego na susjednu Čvrsnicu, i to zbog jednostavnosti njegova oblika, plesana, draga, visoravni i pristranaka. Strane su mu ravne i pločaste, samo su ponegdje ravno i okomito zatesane stijene, i to ako zađemo u sama njedra Vran planine.

Vran se nalazi između planina Čvrsnice i Ljubuše. Okružen je s jugoistoka Dugim poljem (1187-1284 m) i Blidinjskim jezerom (1183 m), s istoka su

Dragajice (1435 m), na sjeveroistoku je planina Baćina, na sjeveru Kedžara (1520 - 1571 m) i Trebišćevo (1273 m), a sjeverozapadno je Ljubuša (1686 m). Na zapadu ga omeđuju Slani doci (1300 m), iza kojih se nastavlja visoravan Duvanjskog polja. Na jugozapadu graniči Grlom i planinom Lib (1481 m), a na jugu su Kobilja glava (1384 m) i Sesaruša (1364 m).

Padine u podnožju Vrana obrasle su bukovom šumom i klekovinom, osim jugoistočne strane, koja je gola, bez šume. Brojne drage, žlebovi, brazde, točila, suhodoline kao i strme padine prema Dugom polju, snose veće količine pješčanih nanosa za vrijeme većih padavina. Ova strana Vrana imala je nekoliko većih požara. Stradala je šuma, koja je nekoć zapremala veće površine na ovom dijelu planine, što se najbolje vidi iz naziva kao su Opaljeni brije, Borova glava, Podborje, Jelice, Borovik itd.

Najviši vrh na ovoj planini je Veliki Vran (2074 m). Južno od Velikog Vrana je Bijela Glava (1990 m) a povezuje ih široka kosa. Još južnije je Mali Vran (2017 m). Zapadno od Malog Vrana krivuda kosa s vrhom od 2007 m. Tu je i Vran (1961 m).

Između Vrana i Malog Vrana usjekla se draga - Mijatova jama. To zapravo nije nikakva jama, nego krivudava duga udolina ispresjecana većim i manjim vrtačama, malim dragama, točilima i vododerinama. Ime je dobila po hajduku Mijatu Tomiću, koji se, po pričama mjesnih čobana, tu skrivaо u nepristupačnim udubljenjima i orlovskim pećinama. Gonioci koji bi se usudili tu zagaziti, nisu odatile iznosili glavu na ramenima.

Međedi dol se prostire na južnom dijelu Malog Vrana (2017 m), Vrana (1961 m) i Divića. Međedi dol je isaran mnogim vrtačama i velikim je dijelom obraстао klekovinom. Odатle u pravcu sjevera krivuda duboka draga koja se zove Ciganski klanac, s obližnjim uzvišenjem, koje se također zove Ciganski klanac (1785 m).

Sjeverno od Ciganskog klancu je vrh Gola glavica (1627 m), a odatle u pravcu sjeveroistoka ističe se vrh Čelinke (1843 m).

Istočno od Čelinke je Debela kosa (1802 m). Ako

Desno: Pogled na Vran preko Blidinjskog jezera

Foto: Dr. Ž. Poljak

Sasvim desno: Vran planina s jugozapadne strane

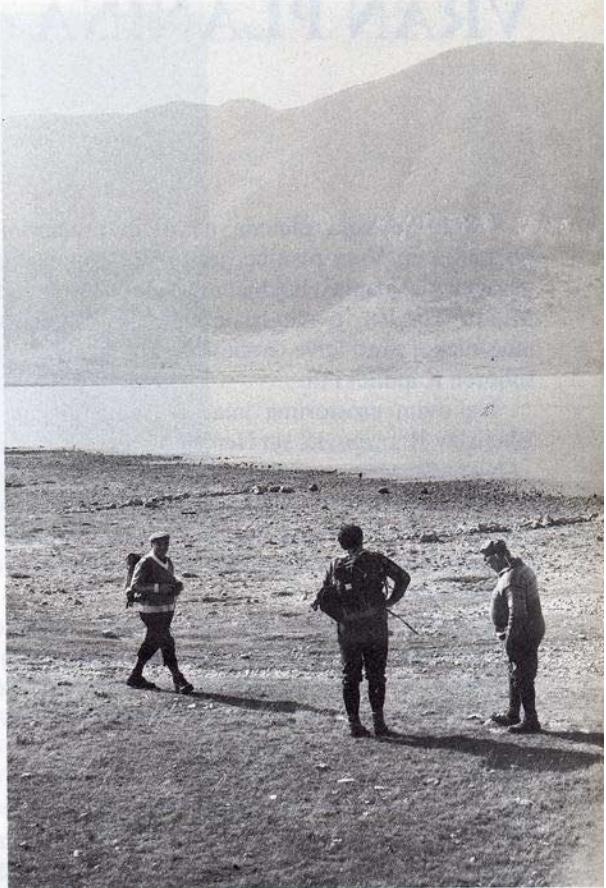
Dolje: Vran od Barzonje na obali Blidinjskog
jezera (desno crkva Marije Snježne)

Dolje u sredini: Na vrhu Velikog Vrana

Foto: Cvitan Pandža

Dolje desno: Narodne pjevačice na Kedžari

Foto: Cvitan Pandža

VRAN PLANINA

nastavimo prema sjeveroistoku doći ćemo na Veliki Vis (2023 m) i Mali Vis (2017 m). Na sjevernoj strani ovih visova nalazi se nekoliko vrtača i jamurčina, tj. ponora, koji se zovu Snježne jame. Iz njih su se stočari snabdijevali snijegom, koga su topili za pojenje stoke i za osobne potrebe, jer Vran nema izvora žive vode.

Sjeveroistočno u pravcu Kedžare smješteno je Šćikovo (1909 m). To je plesno s nekoliko okolnih uzvišenja i glacica, od kojih se ističe Runjava glacica, kao najistočniji dio Šćikova. Tu je i Zelena draga s pojasmom bukove šume.

Odavde prema sjevernim padinama Vrana visina se gubi preko nižih zaravnih, plesana i manjih visoravnih koje se spuštaju prema Brčnju, Dragajicima, Kedžari, Rudopolju i Trebiševu. Razlika u visini je i preko 300 metara.

Brčanj, Dragajice i Kedžara prekriveni su brojnim dražicama, vrtačama, docima i briješićima te su pristupačni za ispašu stoke. Dijelovi Kedžare su pod šumom, a neke glacice su krševite, ali ima dovoljno proplanaka, progona i guvna s travnjacima. Nekada su se dočići i vrtovi koristili za sadnju krumpira, kukuruza, zobi, kupusa i ječma, a u današnje vrijeme se koriste kao kosanice. Samo na rijetkim mjestima, oko vikendica, mogu se vidjeti obrađeni vrtovi. Neki stočari kažu da njihove obitelji obitavaju, tj. ljetuju na ovim prostorima Vran planine preko 200 godina.

Stočarstvo je na ovim dijelovima potpuno zapostavljeno, jer su se ljudi okrenuli lakšem i udobnijem životu i radu u industrijskim poduzećima.

Ova, tj. sjeverna strana Vran planine dinamično je izbrazdana i nemirno naborana ponikvama, vrtačama, docima, stjenovitim terasama, zaobljenim vrhovima pokrivenim jelovim šumama, od podnožja do 1600 m nadmorske visine. Na toj visinskoj razini jelovinu smjenjuje klekovina, osobito po vrtačama, kotlovima, udubljenjima i dražicama.

Na južnoj strani Vran planine ima dubokih draga, kao Kršna draga, Petogrla draga, Borje, Doci i još neke, niz koje bujice snose velike količine kamenja za vrijeme velikih padavina te pokrivaju travnjake i uništavaju obradivu zemlju. Da bi zaštitili vrtove, stočari su obzidavali radnu zemlju debelim suhozidima, koje ovdje nazivaju duvarovi.

Na južnoj strani, na nekim površinama, kao na Plesnu i Boroviku, ima borove šume, a inače je južni dio planine bez šume.

U višim dijelovima draga, iznad 1800 metara, ima bukove šume, ali u manjim skupinama. Ovdje kle-

kovinu možemo naći tek na visini od oko 1900 metara, i to po udubljenjima, vrtačama i dragama.

Modruski Gvozd, Gvozd (1662 m), Čemerni doci, Vranić (1575 m), Topli Gvozd i Omar, nalaze se na jugozapadnim grebenima Vran planine, na nadmorskoj visini od oko 1600 m, i obrasli su šumom u kojoj dominira bukovina. Prema duvanjskoj visoravni i prema južnim padinama Ljubuše, ovaj teren valovito prelazi u nižu visoravan s nadmorskom visinom ispod 800 metara.

Vran je sa sjeverne strane razveden. Nižu se uvala do uvale između oblo završenih glacica. Sve je to obrasio u gustoj jelovoj šumi, počevši od podnožja sjeverne strane, pa sve do 1600 m nadmorske visine. Ispod same ivice grebena su točila po kojima se razrasla bujna klekovina. Na ovoj strani planinu oživljavaju stjenovite terase, koje se lagano i dinamično spuštaju prema šumi.

Vrhovi ove planine poredani su po vanjskoj ivici, prema zapadu nakošene zaravni, i formiraju lanac oko nje.

Predio Vran planine, od Malog Vrana pa sjeverno do iza Čelinke jest dinamično namreškana visoravan, nagnuta na zapadnu stranu. Obiluje dubokim dragama, između kojih je bezbroj uvala i vrtača različite dubine i oblika. One se naizmjениčno povezuju s blago ili oštro zaobljenim vrhovima, nejednako udaljenih jedan od drugoga, a od kojih smo manji broj već spomenuli.

Sa svih vanjskih dijelova ovoga planinskog lanca pruža se prekrasan i čist pogled na mnoge vrhove u bližoj i daljoj okolini. S više mjesta vide se Čvrsnica, Prenj, Lisina, Bjelašnica, Buško blato, Kamešnica, Duvansko polje, Zavelim, Kupres, Cincar, Raduša, Vranica, Makljen, pa čak i Viper na Pelješcu.

Vran planina ima tri velika plesna. Prvi je Šćikovo koji se pruža od Gornjih Dragajica pa sve do Izdora. Ovo plesno je skoro golo, samo s travom i kamenjarom. Paninska smreka se ponegdje stidljivo šćučurila, a većih stabala nema. Nema čak ni klekovine. Tek na 1800 m nalazi se dolac zvan Zejena draga, s bukovom šumom koja se u zadnjim godinama intenzivno razvija, jer više nema stoke. Zapadno od spomenute šume izdiže se velika ovršina, tj. Drugo plesno. Ono zahvata prostor od Izdora, tj. od granice prozorske i duvanjske općine, pa se širi na zapadnu stranu planine do Petogrlje drage. Po dijelovima ovoga plesna nalaze se borove šume poredane u pojasa, pa se stoga ovo plesno zove Borovik. Ovdje prevladava crni bor. Nadmorska visina je 1300 - 1400 m. I na ovome dijelu bujice i

vododerine nanose kamene nanose, te pokrivaju najkvalitetniju zemlju. Treće plesno se prostire prema zapadu, a poznato je po imenu Velika ovršina ili Veliki Vran. Zaprema prostor od Borovika do Modruškog gvozda. U ovome plesnu je smješten i najviši vrh Veliki Vran (2074 m).

Vran je bezvodna planina. Nema ni vodenih tokova, ni izvora žive vode, osim nekoliko lokava. Lokava ima uglavnom u podnožju. Za piće i kuhanje koristila se voda iz čatrnja. Topljenje snijega bio je nekoć uobičajen način dobijanja vode, a i kamenice su se ekonomično koristile.

U podnožju planine, u Donjim Dragajicama, u blizini Zmijske gomile nalazi se nekropola od 127 stećaka. Potječe vjerojatno iz XII i XIII stoljeća, kad su ove prostore nastanjivali Kristijani, tj. Patareni. Neki ih nazivaju Bogumili. Ima ih raznih oblika: sljemenjaka, sanduka, ploča. Na njima se mogu uočiti uklesani znaci, šestokrake zvijezde, ljudske i životinjske figure, konji, pleteri, ratnici s kopljem, lozove grane s listom i dr.

Nova cesta, trasirana za vrijeme Domovinskog rata od Poklečana do Rame, prolazi uz samu nekropolu, te je pristupačna svim planinarima koje zanimaju naše porijeklo.

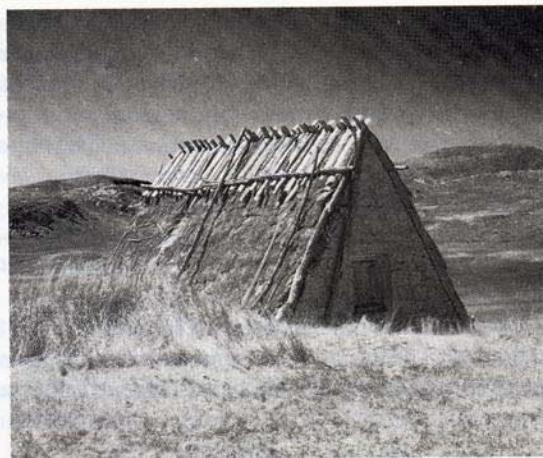
Tu, u blizini podnožja Vran planine, prolazio je karavanski put koji su trasirali Rimljani od Salone, preko Bistue (čiji se ostaci nalaze na vrelu Rame), za srednju Bosnu, tj. za fojničke i kreševske rudnike. Njima se odvijala trgovina; s mora se dovozila sol i ulje, a u obrnutom smjeru metalni predmeti izrađeni u bosanskim rudnicima i predmeti od kože iz, u ono doba, poznatih kožarskih radionica u Prozoru i Rami.

Sada se u podnožju Vran planine mogu uočiti nove zgrade - prikladne vikendice, kao i kućetine koje se ne uklapaju u planinski ambijent parka prirode. Nastale su u vrijeme bezakonja i nedostatka kontrole urbanista i stručnjaka za prostorno uređenje.

Mjerenja po Vran planini vršili su austrijski vojni stručnjaci 1884. godine, te se i danas među stocarima mogu čuti zgode iz toga doba.

Vran planina nema ni planinarskog doma ni skloništa, osim pojata u podnožju. Planinarski dom u Risovcu pripao je pod vojnu skrb. U Masnoj Luci kod fra Petra Krasića ima ležaja, ali se izletnici trebaju najaviti.

Po planini su do drugog svjetskog rata, pa i poslije, bili vidljivi konjski putevi, ali su sada sve staze zarasle u korov i samo se mjestimično uočavaju. No, Vran nije planina u kojoj se planinari

Krov pojate seže do zemlje a slama je pritisnuta drvenim merdecima

mogu izgubiti u snošljivim vremenskim uvjetima, premda su sve predratne markacije izbrisane.

Posjetitelji ove planine moraju uza se nositi vode, jer u vrijeme u koje se preporučuje za posjetu, tj. od srpnja do rujna, nema smetova na pristupačnim mjestima. Snijega se može naći samo u teže pristupačnim ponorima i na osojnim stranama (mi smo u kolovozu uzimali snijeg iz smetova 150 m sjeverozapadno od samog vrha Velikog Vrana).

U podnožju Vran planine od davnine su živjeli stočari, o čemu svjedoče spomenuta nekropola stećaka i mnoga druga groblja oko Vran planine.

Stanovi i staje za stoku su raspoređeni po Gornjim Dragajicama, Donjim Dragajicama, Podborju, Modruši i Sesaruši. Stanovi i pojate su građene u pristranjcima i prirodno zaklonjenim mjestima ispod uzvišenja, zbog jakih orkanskih vjetrova na ovim prostorima. Stanovnici kažu da je bura jako hladan vjetar, ali veće im štete nanosi jugo nego bura. Ovdje imaju dvije vrste bure: neretvansku i duvanjsku, koje djeluju u različitim pravcima i iz različitih pravaca.

Pojate su većinom građene tako da im se krovište spusti do zemlje, a slamljati krov se pritisne drvenim mertecima ili žiokama radi zaštite od vjetrova. U pojatama bi kod ulaznih vrata obzidali malu prostorijicu, u koju se može smjestiti jedan ležaj, a koja je namijenjena čuvaru, tj. čobanima.

Na somiću (lastavici) pojate obično su građena jedna veća vrata kroz koja se mogla ugurati mala bala sijena, a druga znatno manja vrata građena iznad velikih vrata, u samom gornjem kutu lastavice. Mala vrata su služila samo za ubacivanje sijena do iznad panta, kako bi se iskoristio sav prostor u pojati.

Torove za stoku stočari su premještali po zrnatnom zemljisu, a na tome bi mjestu razorali zemlju jer je već nagnojena.

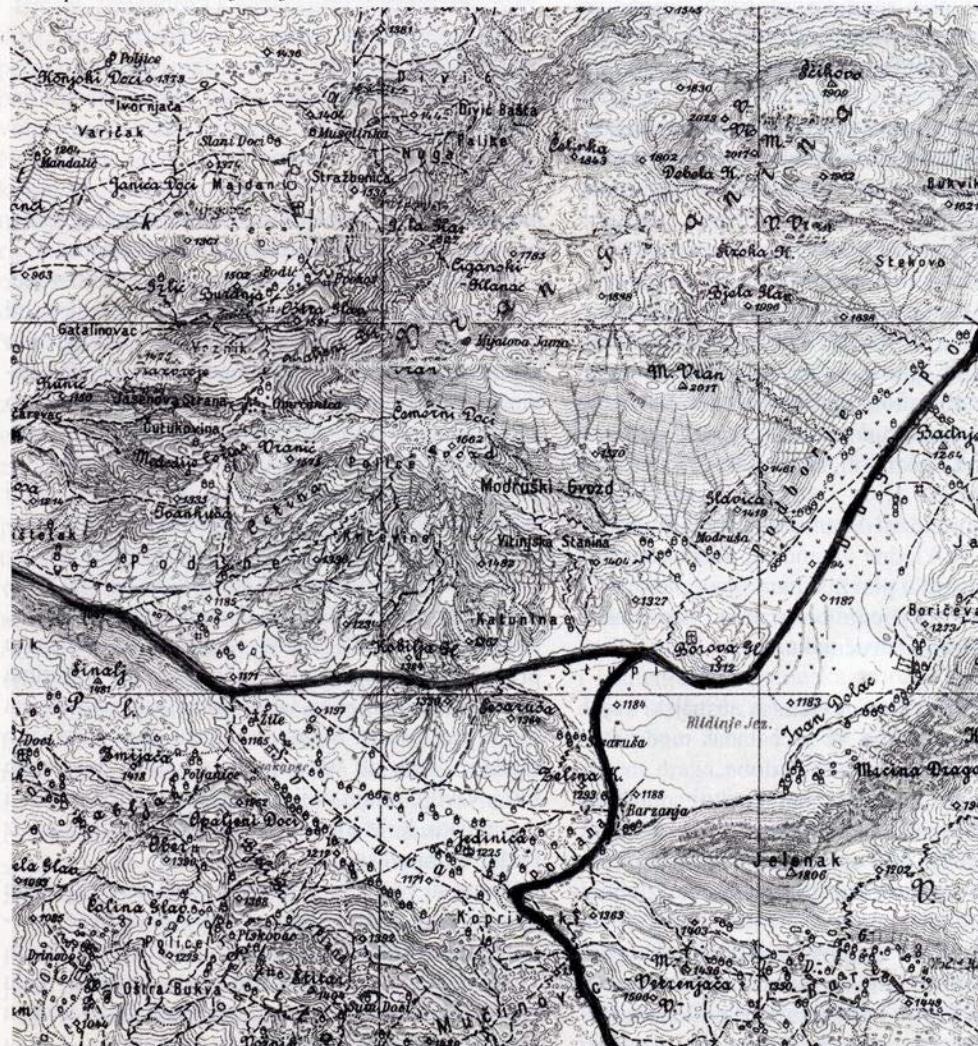
U torovima su pravili mjesta za krevet čuvara, tj. čobanina. Ležaj bi pravili izdignut iznad ovaca na gredicama ili bi donijeli kolibicu pravljenu samo za dva ležaja i postavljali je na zemlju uz tor. Prisut-

nost čuvara noću, u toru, bila je nužna zbog vrlo čestih noćnih napada vukova. Pas je obvezno bio prisutan oko torova. U ovim krajevima ranije je bio poznat samo hercegovački pas tornjak.

Čatrne za vodu većinom su građene na prirodnim jamama i ponorima, koje je narod zvao propunta, jer nije zahtijevalo velikog kopanja. Stoga su neke čatrne daleko od kuće.

Stoka se napajala iz lokava, kojih nema baš svugdje, jer na ovim terenima nema svugdje ilovache, tj. gnjile, koja ne propušta vodu. Topljenje snijega je na ovim prostorima normalan način dobijanja vode, a i Blidinjsko jezero se dobrano koristilo.

Vran planina i Blidinjsko jezero 1:100.000

PRILAZI

● **Iz Posušja.** Prilaz Vran planini je jednostavan zbog nove široke ceste od Posušja, preko Poklečana do Rame. Cesta prolazi podnožjem Vran planine.

Za uspon na vrh Veliki Vran (2074 m) potrebno je skrenuti sa ceste kod putokaza "Mijatova pećina", odnosno kod majdانا šljunka. Od majdана se uspinje kroz pojasa borovine do čistine na dnu plesna Stekovo. Desno je draga koju neki zovu Zelena draga, a drugi Mijatova pećina. Uz ovu kosu ravninu postojao je konjski put koji je Vran planinu prelazio preko prijevoja između Široke kose i Velikog Vrana. Ova staza je zarasla u korov ili su padavine na put nanijele kamene nanose, te se na nekim mjestima više ne uočava. Pri vrhu ovoga plesna, ako se krećemo lijevom stranom uz dragu s južne strane, može se vidjeti pećina kojom su se služili hajduci (po pričanju stočara). Ulaz u pećinu je zatrpan kamenim gromadama, vjerojatno zbog potresa, te se čini da je pećina nepristupačna kao prebivalište. Hodajući uz plesno nailazimo na gorevinu i od požara suha stabla. Na prijevoju kod konjske staze skrene se desno, kroz rijetko busenje klekovine, i za pet minuta se možemo naći na vrhu kod kamene kupe. Podnožje Vrana - Veliki Vran: 3h.

Pri povratku možemo izabrati stazu uspona, a možemo se s vrha spustiti na sjevernu stranu, po strmom kamenjaru, do konjske staze koja vodi kosirom do Zelene drage (ili, kako bi neki rekli, Mijatove pećine). Staza je služila za izgon stoke od Dugog polja, preko planine, do Velikog visa. Kad se siđe na stazu, ako okrenemo lijevo, možemo za sat i po doći do Velikog visa (2023 m) ili Malog visa (2017 m), a ako pođemo desnom stazom, nizastranu, odnosno istočno, staza će nas dovesti do mjesta odakle smo počeli uspon. Napominjem da je i ova staza zarasla u korov, a ponegdje se borovina zgusnula, te se mora zaobilaziti. Ni ova staza nije markirana.

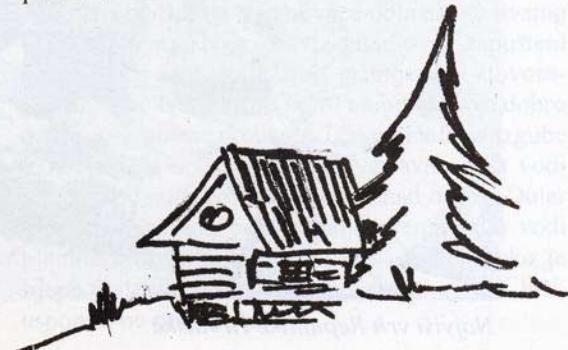
● **Iz Tomislavgrada.** Postupak je isti, s tim što se makadamskom širokom cestom doveze do podnožja Vran planine. Prodemo kroz selo Lipu, gdje je krunjen hrvatski kralj Tomislav g. 925., pored sela Vrbica, koje je po legendi sam Tomislav dao urediti i ukusno ograditi, između Podina i planine Lib, između Kobilje glave (1384 m) i Sesaruše (1364 m), pa na raskrižju u blizini Blidinskog jezera okrenemo lijevo prema mjestu gdje stoji prije spomenuta tabla "Mijatova pećina".

● **Iz Jablanice.** Izaberemo li pak prilaz iz Jablanice, treba se uputiti putem za Doljane, pored Ilijine Grude, gdje se nalazi Ilijino groblje. U ovom groblju sahranjen je poznati pučki ideolog i hajdučki harambaša Mijat Tomić, negde između 1656. i 1659. godine. Tu mu je sahranjeno tijelo, a glavu mu je pokopao sestrić Marijan kod Sovičkih vrata, blizu malog izvora pod nazivom "Voda Ploča".

Kroz Doljane ide se dalje makadamom kroz selo Soviće, preko prijevoja Sovička vrata, te na raskrižju lijevom cestom, sve do nove široke ceste pod samim Vronom. Jablanica - Dugo polje pod Vrnom 7h hoda.

● **Iz Mostara.** Ako dolazimo iz pravca Mostara, kroz Gorance, upozoravam da je cesta asfaltirana samo do Bogodola. Makadamom je kroz Ladinu, Pavlovu jelu (ime po Pavlu, seoskom odličniku i glavaru kojeg su Turci mučeći ubili tu u gvozdu), Rasne poljane, Karamanove klance, sve do na novu cestu Posušje - Rama. Tu okrenemo desno prema Barzonji, te pod obronke Vrana. Treba napomenuti da su na makadamskoj cesti od Ladine do Karamanovih klanaca česti kameni nanosi, te se luksuznim kolima ne preporuča, osim, naravno, terenskim vozilima.

● **Iz Rame.** Ako želimo doći iz pravca Rame, uputit ćemo se makadamom uz Stražbenicu do Kedžare (gdje je mučenica Diva Grabovčeva, ne htijući se udati za bega Turčina, bila pogaćena konjskim kopitim). Od Kedžare je moguć uspon na Veliki vis (2023 m), Mali vis (2017 m) ili Runjavu glavicu. Staze nisu markirane. Ako nećemo na vrh od Kedžare, tada nastavljamo nizastranu, cestom kroz Dragajice, pored nekropole stećaka, te groblja s obnovljenom kapelicom Sv. Ante, do mjesta gdje stoji spomenuti putokaz "Mijatova pećina".

PLANINARSKO KRŠTENJE NA DINARI

MILORAD MILOVIĆ, Šibenik

Nedjelja, tri su sata ujutro. Budan sam i razmišljam o jutarnjem izletu na Dinaru, a vani bura pokazuje svoju žestinu kao i prošle nedjelje na Mosoru, kada sam cijeli dan obilazio po njegovim vrletima.

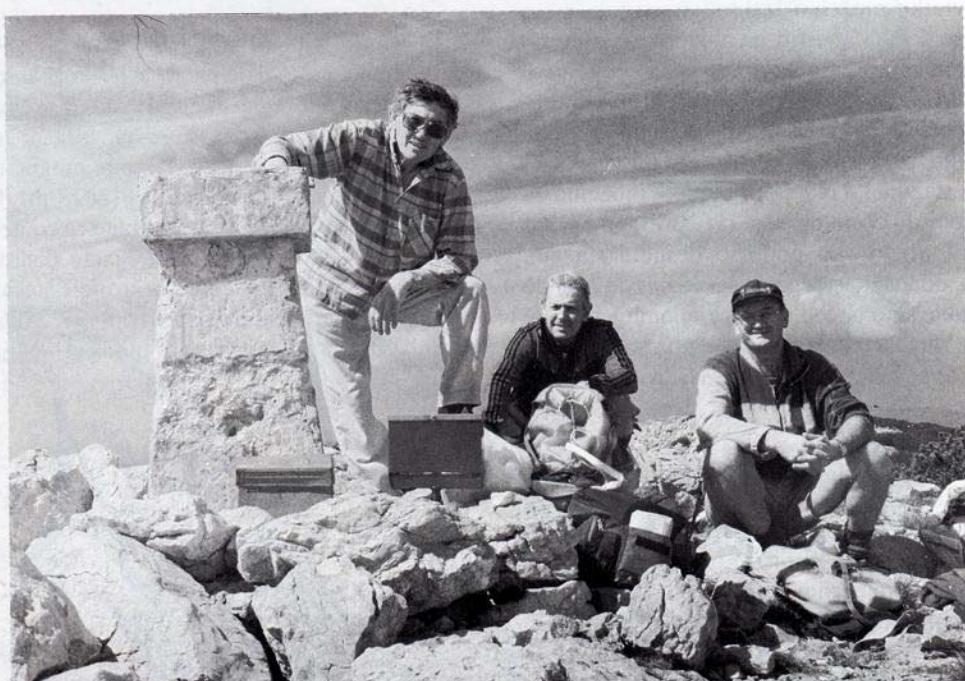
Možda me želi uplašiti ili odvratiti od izleta, ali ne bojam se. Dogovor je bio takav da idemo bez obzira kakvo vrijeme bilo, osim kiše. Nas osmero, u sedam i trideset, sa dva automobila, uputili smo se prema Kninu, ispraćeni zubatim suncem i jakom burom koja će nas pratiti čitav dan. U Kninu se nismo zaustavljeni, nego smo produžili dalje cestom koja vodi za Polaču i Split, a prolazi u neposrednoj blizini Krčića. Pogled, htjeli mi to ili ne, zapinjao je za obronke Dinare gdje se jasno uočavala bjelina snijega, a na samom vrhu gusta magla. Prva je procjena bila da ćemo vjerojatno stići do vrha jer je jaka bura rastjerivala maglu.

U V. Polači treba s asfaltne sići na makadamsku

cestu kod smjerokaza "Krčić", koja je još uvijek u voznom (prohodnom) stanju. Ovom cestom ima se voziti oko pola sata do Poddinarja, do jednog parking placa. Od spomenika NOB nekoliko stotina metara naprijed skreće se desno na odvojak koji vodi sve do Poddinarja. Na velikom kamenu, na raskriju, napisano je i označeno strelicom "Dinara".

Krenuli smo u devet i petnaest vijugavom šumskom stazom, umjerenim korakom, kako se ne bismo previše umarali, jer snagu treba ostaviti za najtežu, završnu dionicu puta. S vrha nam je bura donosila snježne pahuljice. Morali smo se dobro obući, jer se vjetar nemilosrdno zavlačio pod robu, tako da su rukavice i kapa bili nužno potrebni.

Prve tragove snijega ugledali smo na visini od oko 850 metara. Što smo više svladavali stazu, snijega je bilo sve više. Kako se od šume ništa nije moglo vidjeti, vremena za priču bilo je na pretek.

Najviši vrh Republike Hrvatske

Foto: M. Milović

Prepričavali smo ranije dogodovštine vezane uz Dinaru, tako da smo stigli gotovo neosjetno do raskrižja za vrh Dinare, Brezovac i Poddinarje (za dva i po sata). Tu smo zastali i počeli se dogovarati hoćemo li odmah na vrh ili čemo se malo odmoriti. Ostajemo! Svuda oko nas snježna bjelina, inje je okitilo svaki centimetar drveća, a snijega je bilo do koljena na mjestu na kojem smo odlučiti odmoriti se, u zavjetrini, od olujne bure.

Nakon odmora polazimo prema vrhu. Mišići su nam se dobro ohladili na ovoj hladnoći i sad će biti teško ugrijati ih i uhvatiti ritam, jer snijeg je postajao sve dublji a bura sve jača. Unatoč poteškoćama nitko i ne pomišlja odustati nadomak cilja. Sat vremena ima se ići od raskrižja do vrha po normalnom vremenu. Sada bi nam dobro došao bilo kakav štap, više nego dereze. Nismo htjeli nositi cepine, dereze ni štapove, jer smo htjeli izići na vrh Dinare bez tih rekvizita. Markacija se dobro opažala usprkos magli i snijegu, tako da oni koji su prtili snijeg nisu imali s tim poteškoća, koliko sa snagom koje nam je ovaj put zaista trebalo puno više nego u

drugačijim vremenskim okolnostima. Konačno smo se riješili najtežeg dijela puta na Dinaru (siparska dionica). Sada ulazimo u klekovicu, koja je sva pokrivena snijegom i kroz nju po hrptu za deset minuta stižemo do samog vrha.

Tu nas je dočekala temperatura -7 C, gusta magla i vrlo jaka bura koja je odnosila i donosila maglu. Zbog nje nismo mogli vidjeti Veliki Bat, Troglav, Kamešnicu, Brezovac. Naša kolegica Jelena oduševljeno uzvikne da joj je ovo najveća visina na koju se dosad popela. Naravno da su uslijedile čestitke i poljupci, nakon čega je obavljen i planinarsko "krštenje" (šibom po turu, ali nismo jako udarali).

Na vrhu smo se zadržali desetak minuta, jer nije bilo nikakva zaklona od bure. Silazak je bio poseban doživljaj. Vraćali smo se istim putem. Snijeg je na južnoj strani malo omekšao, pa je bilo sklizanja i padanja. Svi smo se za dva sata i trideset minuta vratili neozlijedeni i vrlo zadovoljni današnjim izletom.

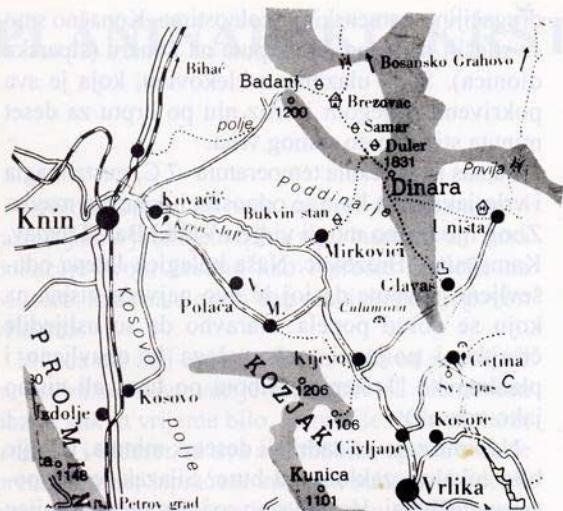
KAKO STIĆI NA "KROV" HRVATSKE

TOMISLAV PAVLIN, Zagreb

Komisija za planinarske puteve HPS prošle je godine u svoj plan kao prioritet uvrstila Dinaru. Jednoga lijepog svibanjskog jutra stigli smo u Knin i tu čuli da su mogućnosti prilaza sada skromnije s obzirom na to da je sada Dinara granično područje dviju suverenih država, Hrvatske i BiH; prilazi iz Bosanskog Grahova ili Uništa zasad više nisu mogući, s tih strana ima i ratnih "ostavština".

Iz Knina smo krenuli prema Brezovcu terenskim vozilom kroz sela Kovačić i Jelić, te zatim u dugom usponu širokom ali neravnom makadamskom cestom do visoravni zvane Crvena zemlja ispod markantnog Badnja. Dovle se može stići i autobusima, ali starijeg tipa ("federali"). Nastavak do planinarske kuće na Brezovcu bio je po lošem kolnom putu oko Badnja, kroz područje puno narcisa. Dinar je većim svojim dijelom ogoljela, tek ponešto šume ima iznad Brezovca i ispod Samara, te u

nižim predjelima, a vršni dio obrastao je klekovicom. Stoga su razgledi s vrha odlični, pogotovo s obzirom na visinu i položaj vrha. Od Crvene zemlje do planinarske kuće vodi loš kolni put, pogodan samo za terenska vozila. Brezovac je divna udolina koja sada zjapi prazna. Tužno, kada se zna da je nekada u ovo doba godine sve bilo puno života. Brojna stada ovaca dolazila su ovamo sa svih strana. Nije nas iznenadio ni zapušteni planinarski dom, gdje smo primjetili i novosagrađeni dio. Treba hitno nešto učiniti da ova dobro građena zgrada ne propadne i tako planinari izgube jedini objekt u ovoj planini. Nastavak puta vodi novoprobijenim kolnim putem iznad doline Duler do ispod Samara, odakle dalje prema vrhu vodi planinarska staza. Uspon je lak i ugodan ako je lijepo vrijeme, po lošem vremenu, magli ili kiši, uspon se ne preporuča.

Od kraja kolnog puta staza na vrh vodi oštijim usponom do iznad Samara, gdje je izdaleka vidljiva stijena s planinarskom oznakom. Ona nas upućuje dalje, do spoja s putem koji dolazi s desna od Mirkovića. Od tog dijela treba kroz rijetku klekovinu do žlijeba i po njemu do vršnog grebena s geodetskom oznakom i natpisom: Dinara-1831 m.

S druge strane vrha prilazi planinarska staza iz sela Glavaša, otkuda se stiže za četiri sata. Uspon iz Mirkovića traje oko 3 sata, kako su u HP nedavno napisali šibenski planinari. Najdulji je prilaz iz Knina preko Brezovca: pješice oko četiri sata do doma na Brezovcu, a zatim do vrha još tri sata. Tko vozilom stigne do Crvene zemlje, put iz Knina krati za dva sata. S vrha su daleki vidici: Šator, Troglav, Vitorog, Svilaja, Promina, Velebit, Biokovo, Mosor i druge planine.

Što treba znati budući posjetitelj? Prvo, treba se javiti domaćim planinarima radi potrebnih obavijesti. Budući da je sada Dinara u pograničnoj zoni, dobro je javiti se MUP-u Knin, a domaće planinare pitati o prilikama na Brezovcu. Obavijest o Dinari mogu u Kninu dati: Andrija Kaliger, tel. 023/561-753, ili Ive Marić, tel. 023/340-170. Dom na Brezovcu nije još u funkciji i pitanje noćenja u planini nije riješeno. Postoji problem pitke vode, jer postojeće cisterne nisu u dobrom stanju. Već je spomenuto lošije vrijeme kao zapreka za uspon. To bi u najkraćim crtama bile današnje mogućnosti dolaska na "krov" Hrvatske. Biti na najvišem planinskom vrhu svoje Domovine čast je i ponos svakom planinaru, pa bi Dinara trebala dobiti mjesto u planovima naših izleta i posjeta.

POHOD NA DINARU ZA DAN DRŽAVNOSTI 30. SVIBNJA

PRELIMINARNI PROGRAM

Komisija za Vodiče HPS i vodići društvenih izleta organiziraju uspon za više stotina planinara. Iz Zagreba će voziti nekoliko autobusa. Za sve je zborno mjesto u Kijevu u subotu 30. svibnja u 7 sati. Tu se na mjestu označenom natpisom "Organizator pohoda" treba upisati i uplatiti 10 kn. Kamionima HV izletnici će biti prevezeni u selo Glavaš, odakle je 3-4h lagana uspona do vrha (1831 m). Na drugu stranu silaz 2h do planinarskog doma na Brezovcu, gdje je besplatan čaj i ručak, te prigodna naljepnica. Nakon odmora i Sv. Mise za poginule u Domovinskom ratu, povratak kamionima HV u Knin. U Kninu i okolicu su osigurane besplatne prostorije za noćenje (ponijeti spavaču vreću). U nedjelju 31. svibnja mogući su izleti (slapovi Krčića, Tvrđava i dr.). Voditelj pohoda je Vladimir Milinarić. Na uspon valja ponijeti toplu odjeću i dovoljno vode. Obavijesti u uredu HPS-a na tel. (01) 4824-142 i 4557-911. Planinari i društva iz Zagreba i okolice, koji žele autobusom iz Zagreba, mogu up-

latiti kartu (povratna 130 kn) svakog ponedjeljka (zaključno 11. svibnja) kod dežurnog u uredu HPS, Kozarčeva 22.

45 GODINA HPD "LIPA"

VLADIMIR BEŠTAK, Sesvete

Hrvatsko planinarsko društvo "Lipa" iz Sesveta tijekom 1997. obilježilo je 45. obljetnicu postojanja i 30 godina od otvaranja planinarskog doma. Obilježavanje je započelo već tradicionalnim susretom sesvetskih planinara, "Danom Lipe" kod planinarskog doma na Lipi-Rogu gdje je, HPD "Lipa" organiziralo 40. slet planinara Hrvatskog zagorja, Međimurja i Prigorja. Lijepo vrijeme, puno planinara i drugih ljubitelja prirode, raznovrstan sportski program, planinarska tombola te nezaobilazni glazbenici dali su toj lipanjskoj proslavi nezaboravan ugođaj.

Tridesetero "lipaša" uputilo se na Velebit, na tri dana. Sredinom prosinca 1997. su na svečanoj sjednici dodijeljena su priznanja i zahvalnice članovima i donatorima, a obnovljeno je i sjećanje na proteklih 45 godina. Tom prilikom je za predsjednika društva izabran dotadašnji dopredsjednik, Ivan Horvat.

Prvi koraci sesvetskog planinarstva počinju pedesetih godina u tadašnjem PD "Prigorac" koje je okupljalo planinare s područja ondašnjeg kotara Zagreb, pogotovo iz sesvetskog kraja. Osnivanjem novih općina na području Zagreba, PD "Prigorac" prestalo je s radom, ali prije toga odlučeno je da nove općine osnuju zasebna planinarska društva.

Tako je grupa entuzijasta, s velikim zaljubljenikom u planinarstvo gosp. Vinkom Šmaljcjom, sazvala osnivačku skupštinu za 3. rujna 1952. To je ujedno i dan osnivanja PD "Lipa" Sesvete. Za prvog predsjednika izabran je Mijo Ribarić.

Organiziranje izleta bila je glavna djelatnost u prvom desteljeću. Povijesni prvi dalji izlet bio je u studenomu 1952. na Petehovac kod Delnice kada još sesvetski planinari nisu imali nikakve planinarske opreme. Tako su na Petehovcu među brojnim Zagrepčanima, koji su bili u potpunoj zimskoj planinarskoj opremi "lipaši" osvanuli u dugačkim

Planinarski dom na Lipi-Rogu

zimskim kaputima i s kovčegom u ruci.

Društvo je u to vrijeme dobilo na korištenje Planinarski dom nad Vugrovcem, koje je preuzeo od ugaslog PD "Prigorac". Dom je bio u lošem stanju i zbog malih prihoda sve je više propadao. U dogovoru s PSH dom je preuzeo PD "Sljeme" iz Zagreba koje ga je temeljito popravilo.

Početkom 1961. pokrenuta je, zajedno s Lovačkim društvom "Kašina", gradnja planinarsko-lovačke kuće na Lipi-Rogu. Nakon početnih priprema, radovi su na duže vrijeme obustavljeni zbog nedostatka novca i odustajanja LD "Kašina". Zahvaljujući upornosti Josipa Rukavine (Jose), dugogodišnjeg predsjednika i glavnog pokretača društva, 1966. je dogovoren da se umjesto zidane kuće sagradi montažna. Mještani Planine Donje i Planine Gornje, naselja podno Lipe, svojim su zaprežnim kolima prevezli građu do gradilišta na Lipi. Njihova susretljivost i požrtvovnost ostat će trajno zapisana u analima Društva. Svečano otvaranje bilo je 18. lipnja 1967. To je ujedno i dan kada se slavi "Dan Lipe". Dom je poslije dograđivan, pa su sagrađeni podrum, spavaonice, cisterna i vanjski zahod. Stalno je održavan i opreman tako da ima i centrano grijanje. Ponos sesvetskih planinara je da se do doma ne može doći automobilom već jedino pješice.

Uz dom je postavljena i piramida - vidikovac, najprije drvena a potom željezna, 8 m visoka. S nje se pružaju krasni vidici na bližu i dalju okolicu.

U domu su uvijek bili dobri domari koji su posjetitelje primali s radošću i osmehom. Društvo im se svima zahvaljuje.

Na poticaj sesvetskih planinara područje Lipa-Rog je 1975. proglašeno rezervatom prirodnih predjela i stavljen pod posebnu zaštitu kao "značajni krajolik". Ovo područje, bogato vegetacijom, obuhvaća visoravan s nekoliko prostranih livada i dva markantna vrha (742 m i 709 m). Njen najveći dio čine šume (od bukve, hrasta, kestena do bora i tise). Tu su i Velika pećina s nekoliko dvorana, Siva peć, arheološki lokalitet Tepčina špica, Slani potok, a u podnožju su naselja Planina Gornja i Planina Donja s ruralnom drvenom i kamenom arhitekturom te gotičkom crkvom Sv. Jurja iz 13. stoljeća uz koju su dvije stoljetne lipe. Ovom zaštitom priroda je sačuvana i za nadolazeće naraštaje.

142
okolice, koji zaruči autobusom iz Zagreba, mogu uđi u sastavu
egoričkih turističkih grupa.

Krajem osamdesetih godina društvo je izdavalo časopis "Lipin list". Izašlo je pet brojeva, a očekuje se da bi ponovo mogao izlaziti.

Društvo barem jednom mjesečno organizira veći planinarski izlet. Tako je ove godine organiziran trodnevni boravak na Velebitu te izleti na Strahinščicu, Ravnu goru, Samoborsko gorje, Bilogoru i Kalnik, a da ne govorimo o pohodima po svim stazama Medvednice. Društvo sudjeluje i na sletovima, a više puta je bilo organizator susreta planinara Grada Zagreba, Hrvatskog zagorja, Međimurja i Prigorja.

Održava prijateljske veze sa svim društvima Zagreba i učlanjenima u ZPP.

"Lipini" članovi snimaju fotokamerom te kroz projekcije i predavanja upoznavaju šire članstvo s ljepotama naše domovine i šire. Društvo ima i članova koji u svojim usponima želete i više, tako da su se uspeli i na Mont Blanc.

Danas Društvo ima stotinjak aktivnih članova, različite dobi i zanimanja. Ponosni su što ih je tridesetidvoje sudjelovalo u Domovinskom ratu i stvaranju samostalne Hrvatske.

Sesvetski planinari obnavljaju markacije, ali otvaraju i nove staze. U suradnji s Gljivarskim društvom Sesvete, markirana je planinarsko-gljivarska staza od Sesveta preko Starog Dobrodola i Goranaca do doma na Lipi.

U Društvu se osobita pažnja posvećuje radu s mladeži. Uspostavljena je suradnja s osnovnim školama i Srednjom školom Sesvete. Radi se na edukaciji i organiziraju se izleti.

Usprkos godinama, niti utemeljitelji društva ne prestaju s radom i novim poticajima. Gospodin Joso Rukavina, iako ne više tako mlađ, primio se prije četiri godine gradnje kapelice na Lipi kao znaka zahvalnosti hrvatskim mučenicima u stvaranju samostalne Hrvatske i radi potreba posjetitelja Lipe da spoje duhovni i prirođni mir.

Neka taj mir, ljepota boravka u prirodi, nezaboravna druženja i prijateljstva među planinarima budu podstrek za budućnost, ali i obveza da se sačuva ljepota koju imamo te da se u mlade usadi ljubav prema lijepom i odgovornost čuvanja prirode.

ZAŠTITA PRIRODE

NACIONALNI PARKOVI I ODRŽIVI RAZVOJ

Komisija za zaštitu prirode HPS je 12. ožujka ponovo razmotriла probleme četiriju nacionalnih parkova u gorju i krške hidrografije (Risnjak, Plitvice, Paklenica i Krka). Razmatrano je usporedna zaštita i održiv razvoj NP u nas i u skladu sa svjetskim trendovima. Naglašena je povećana potreba zaštite prirode u NP, gdje trebaju biti potpuno očuvani temeljni fenomeni (prema nedavnoj izjavi dr. Ante Kutlea, ravnatelja DUZPO). Upozorenje je i na izvrstan prikaz "Problemi zaštite prirode u NP" G. Lukača iz NP Paklenica ("Okoliš", ožujak 1998), koji će prema stajalištu KZP, poslužiti kao odrednica na poticanje zaštite prirode u NP.

STUDIJE O OKOLIŠU NOV POTCAJ ZA SUDJELOVANJE JAVNOSTI

Radi usklađivanja koncepta Zaštite prirode i održivog razvoja planina i usklađivanja djelovanja s Uredbom o procjeni utjecaja na okoliš iz g. 1997, te u skladu sa zaključkom KZP HPS od 28. listopada 1997, u ožujku je upućeno otvoreno pismo nadležnim državnim organima (DUZPO, Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja) i velikim investitorima (HEP, Hrvatske ceste i dr.) s apelom za poštivanje odredbe o stavljanju na javni uvid Studije o okolišu prema navedenoj Uredbi. Za svaku gradnju koja može imati štetan utjecaj na prirodu i okoliš treba biti izrađena takva studija i stavljena na uvid javnosti: sredstvima javnog informiranja, NVO (planinarskim i ekološkim društvima) i građanstvu u regiji.

INICIJATIVA ZA ZAŠTITU I VALORIZACIJU ŠPILJE HAJDOVA HIŽA

U vezi s napisom "Najveća i najduža goranska špilja" (Goranski novi list, ožujak 1998) upozorenje na ljepote i vrijednosti špilje Hajdova Hiža kod Delnice i potrebu njezina uređenja, vrednovanja i

otvaranja za posjetitelje. Na to su upozorena planinarska i speleološka društva Gorsko kotaře i suradnici KZP HPS u Gorskem kotaru i Rijeci, s pozivom na suradnju u otvaranju ovog inetresantnog projekta.

TRI IZLOŽBE O PLANINSKOJ PRIRODI

U organizaciji Muzeja Like u Gospiću i Zbirke Bauer, 5. ožujka je u Galeriji "Croatia Lloyd" u Zagrebu otvorena izložba slika "Velebit i njegovi krajolici". Značajan je to doprinos promicanju ljepota i vrijednosti Velebita viđenog očima jednog izvrsnog umjetnika.

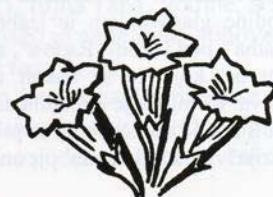
U centru za kulturu i obrazovanje Susedgrad EKO GRAD - Klub prijatelja zaštite okoliša, 16 - 25. ožujka bila je postavljena izložba planinarske fotografije Izazov prirode, autorice Đenke Špralja, suradnice KZP HPS.

U Varaždinu je 29. ožujka u povodu Savjetovanja ZPP-a u Domu željezničara u organizaciji HPD "Dugi vrh" otvorena izložba planinarske fotografije Vizure planina sa 40-ak izvrsnih fotografija planinskih krajolika. (I.S.)

TEČAJ "ČUVAR PRIRODE"

Započinje 25. travnja u prostorijama HPS u Kozarčevoj ulici 22 (tel. 48-24-142) ujutro u 9 sati. Trajat će tri vikenda. Dio predavanja održava se ovdje, a veći dio satnice je na terenu (Ponikve, spilja Veterica, Botanički vrt "Fran Kušan" Šrotova 39, Poučna staza na Sljemenu). Uplata od 25 kuna prilikom dolaska. Tečaj se preporuča svim ljubiteljima prirode od 18 do 88 godina. Predbilježbe poslati na HPS, Zagreb, Kozarčeva 22, "Obrazovni program", za tečaj "Čuvan prirode".

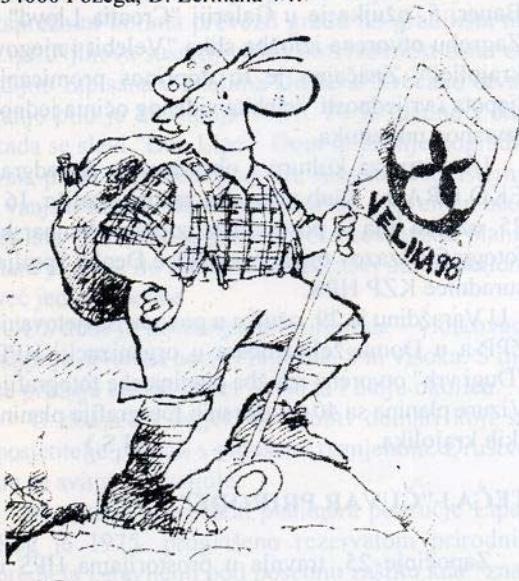
(V.B.)

VIJESTI

NE ZABORAVITE 16. I 17. SVIBNJA "DAN HRVATSKIH PLANINARA"

U prošlom broju, na 95. stranici, donijeli smo opširan program toga središnjeg planinarskog dogadaja 1998. u Hrvatskoj. Održava se u Velikoj pod Papukom, gdje prihvatni centar započinje s radom u 7,30 sati. Za smještaj u tvrdim objektima (besplatno) treba se unaprijed njaviti (tel. 034/273-606 popodne; 285-582; 272-355). Prospekt sa zemljovidnom skicom predviđenih izleta može se dobiti na adresi organizatora: HPD "Sokolovac", 34000 Požega, D. Lermana 4/II.

IZABRALI SMO PJESMU!

U "Hrvatskom planinaru" broj 7-8 iz 1997. godine HPD "Zagreb-Matica" obznanila je izbor za planinarsku pjesmu prigodom obilježavanja 50 godina rada Društva. U objavljenom roku, do 30. studenog te godine, pristiglo je 36 pjesama od 27 autora. Prosudbena komisija u sastavu: Željko Šipek, Mihaela Finka, Mira Tušek-Šimunović, Ante Radonić i Alan Čaplar, pomno je analizirala pristigle radove. Na sastanku komisije 14. siječnja ove godine glasovanjem je izabrana pjesma "Pozdrav planinama", pod Šifrom "Radost", autora Alana Čaplara iz Zagreba, koja će se tiskati u jubilarnoj publikaciji Društva. Komisija je ocijenila da su pristigli radovi kvalitetni. Stoga je odlučeno da se priredi "Večer planinarske poezije" i na taj način pjesme predstave

javnosti. Pojedine pjesme objavit će se tokom godine u oglasnim ormarićima Društva. Svi tekstovi, osim pobjedničke pjesme, ustupit će se časopisu "Hrvatski planinar". Zahvaljujemo se svim autorima na sudjelovanju u izboru pjesme.

HPD "Zagreb-Matica"

PRIMORSKO-GORANSKA PLANINARSKA ŠKOLA

Planinarski savez Županije primorsko-goranske bio je organizator Opće planinarske škole što je za planinarska društva učlanjena u taj Savez održana od 8. do 30. studenog 1997. godine. Polaznici škole, od kojih je većina iskusnih planinara, upotpunili su svoja već stечena znanja tijekom više predavanja, a zatim naučeno pokazali i na samom terenu. Od 24 upisana polaznika školi je uspješno završilo njih 20 i to iz društava "Bijele stijene" i "Petehovac" Delnice. Nakon usmenog ispita, diplome je 21. veljače ove godine u Osnovnoj školi Mrkopalj svečano uručio voditelj Opće planinarske škole prof. Damir Jasprica. Osim njega, instruktori-predavači bili su još dr. Ivica Richter, Mladen Briški, prof. Stanko Horaček, Gordana Polić i Uroš Marčić.

(Zoran Majnarić)

IDUĆI BROJ JUBILARNI

"Hrvatski planinar" za svibanj obilježit će posebnim prilozima i boljom grafičkom izvedbom stogodišnjicu izlaska prvog broja (izašao je 1. lipnja 1898). Također će mu biti povećan opseg za jedan arak, jer će mu biti dodan pretisak toga prvog broja, od 16 stranica.

RAD VARAŽDINSKIH PLANINARA

U svezu s udruživanjem društava Varaždinske županije u Županijski savez, formiran je Inicijativni odbor planinarskih društava Varaždinske županije: HPD "Dugi vrh" Zvonimir Kranjec i Zlatko Pap; HPD "Ivančica" Cvjetko Šoštaric i Stjepan Friščić; HPD "MIV" Milan i Nada Turkalj; PD "Ravna gora" Vladimira Horvat i Nenad Vadla; HPD "Tonimir" Zlatko i Ana Lodeta; HPD "Grebengrad" Dag Bujan i Domagoj Pikić; te PK "Vertikal" Mario Rodeš i Mladen Malčić. Sastanku nisu prisustvovali predstavnici HPD "Trakošćan". Izabrana je Komisija inicijativnog odbora planinarskih društava Varaždinske županije, u sastavu: predsjednik Zlatko Lodeta ("Tonimir", te članovi Milan Turkalj i Ana Žnidarić (oba "MIV") i Nenad Vadla ("Ravna gora").

Komisija će kao operativno tijelo poraditi na dobivanju prostorija za rad i finansijske pomoći, uključivanju u zajedničke akcije, provođenju planinarskih škola, seminara i drugo. Po tri predstavnika društava činit će Skupštinu planinarskih društava Varaždinske županije.

U sklopu zajedničke akcije varażdinskih društava pod nazivom "Svaki tjedan - izlet jedan", svake će nedjelje (prema rasporedu), vodići pripremati i voditi izlete.

PD "Dugi vrh", ove je godine krenulo sa "Seminarom iz osnova orijentacije" koji je završilo 10 polaznika (8 sati predavanja, te po 2 do 4 sata rada na terenu, dva puta). Upravo je u toku "Seminar iz osnova fotografije" (predavač je Stanko Horvatić, član HPD "Dugi vrh", koji se fotografijom bavi niz godina). Sljedeći projekt ovog društva je organizacija "Proljetne planinarske škole" u odsjeku "Tratinčica" u O.Š. Šemovec i u suradnji s Komisijom za zaštitu prirode HPS "Seminar za zaštitu prirode". Priprema se i "Seminar vodiča društvenih izleta", u suradnji s Komisijom za vodiče HPS, za potrebe vodičkog kadra Stanice vodiča Varaždin u osnivanju, a i "Seminar" za markaciste" u suradnji s Komisijom za markiranje planinarskih puteva HPS.

Već je u zamahu suradnja s medijima: Varaždinske vijesti, Večernje vijesti, radio 042, radiostanica Varaždin, varażdinska TV, oglasna mjesta i drugi izvori informacija. Ove će godine biti puno jubileja i raznih drugih akcija.

(Zlatko Pap)

PLANINARSKE KUĆE U TUKU, VINIŠTU I NA BIJELIM STIJENAMA

Ovog ljeta dom u Tuku je stalno otvoren, a kuća na Bijelim stijenama vikendom. Kuća u Viništu (KT-9 KPP-a) bit će otvorena od 15.6. do 30.9. Snabdjevene su pićima, a u dogovoru s dežurnim i toplim obrocima. Skupine koje žele noćiti u Viništu trebaju se radi rezervacije, a i radi Dnevnika po KPP-u 30 dana prije obratiti na HPD "Kapela", Zagreb, Mesnička 1, ili HPD "Vihor", Basaričekova 8. Dnevnik KPP-a može se naručiti i kod gdice Vilene Kašuba, tel. 784-927 (stan) ili 434-188/264 (posao). Nakon prolaza cijelim KPP-om dobiva se lijepa značka, rad ak. slikara Antuna Bičanića.

(Mauricije Tuđina)

ČIŠĆENJE EVERESTA

Skupina od 15 sjeveroameričkih alpinista otputovala je 4. travnja na ekspediciju na Mount Everest sa zadatkom da ga očiste. Ekspedicija "Environmental Everest Expedition '98" posljednja je u nizu pokušaja da se Mount Everest očisti od nekoliko stotina praznih boca kisika, posuda za gorivo i baterija koje su iza sebe ostavile prijašnje osvajačke ekspedicije. Sav prikupljeni otpad koji se neće moći propisno pohraniti ili reciklirati bit će prebačen u SAD. Iako su nepalske vlasti uvele kazne za one alpiniste koji iza sebe ostavljaju otpad, u najvišem logoru koji se nalazi oko 900 metara ispod vrha još uviđek ima oko 700 praznih boca kisika i posuda za gorivo.

HPD "TIKVICA" ŽUPANJA

Pod stoljetnim hrastovima, u Domu članova Lovačke udruge "Sokol" Štitar, prigradskom naselju Županje, bilo je 9. siječnja 57 ljubitelja visina na skupu članova HPD "Tikvica" Županja i njihovih prijatelja - gostiju iz Osijeka i Slavonskog Broda, odnosno HPD "Zanatlija" i "Dilj gora". Izvješta o djelovanju HPD "Tikvica" u 1997. godini podnijeli su predsjednik Berislav Tkalač, tajnik Mladen Stjepanović i rizničar Andrija Lučić. Skupština je usvojila novi Statut uskladen sa Zakonom o udružama. Skup su pozdravili i domaćinima zaželjni uspjeh u radu predstavnici osječkih i slavonsko-brodskih planinara Darko Havranek i Karlo Franceško koji je obradovao Županje i prigodnim poklonom.

Izložba tikvica (šaranih u Gradištu kao suveniri) i fotografija te nove auto-karte Slavonije i Baranje (poklon Županjske banke dd) pobudila je zanimanje sudionika skupa, koji će ostati u sjećanju i zbog razdraganosti i veselja. "Štimung" radosti mlađih slavonskih planinara dali su članovi tamburaškog sastava "Contra" iz Drenovaca, a dobrom raspoloženju pridonijela su i domaća slavonska jela što su ih domaćini priredili po ukusu svojih članova i prijatelja.

(Stjepan Tomić)

SPASIMO JANKOVAC

Jankovac je zasigurno jedan od najatraktivnijih predjela u slavonskom gorju. Smješten je na sjevernoj padini Papuka, u općini Orahovica, koja je u sastavu Virovitičko-podravske županije. Kao okupljalište planinara i ljubitelja prirode postoji od polovice prošlog stoljeća, kada je tu šumovitu dolinu voćinski vlastelin Josip Janković (1780-1861) učinio ugodnim boravištem. Po njemu je taj lokalitet kasnije dobio i ime. Po vlastitoj želji ondje je i sahranjen. Inače, Jankovac je zbir različitih prirodnih ljepota. Ondje su, uz bogato vrelo i šiplu, dva jezera i vodopad. Sve to okruženo je stablima javora, bijelog jasena, graba, briješta, jela, smreka, borova, te golemih bukava. Kako je to kraško područje, fenomen Jankovca su i vrtače.

Jankovac se nalazi blizu granice sa širim područjem turističke Velike, naselja na požeškoj strani, pa je oduvijek bio izletištem Požežana i drugih žitelja Požeštine. Požeški pjesnik Franjo Ciraki, oduševljen ljepotama Velike i Jankovca, napisao je idilični ep "Jankovo ljetovanje", a književnik Vilim Korac, 21. rujna 1861. godine, u spomen-knjigu izletišta upisao je nadahnute stihove o veličanstvenoj prirodi toga kraja.

Jankovac, kao turističko središte, postaje još poznatijim zahvaljujući osječkim planinarima koji 1934. godine podižu svoj društveni dom. No, ratovi

i požari su dva puta planinarsku kuću pretvorili u prah i pepeo. Posljednji dom izgrađen je 1987. godine, ali je u Domovinskom ratu potpuno opustošen. Zato treba pozdraviti inicijativu Ekološkog društva "Zeleni Osijek" iz Osijeka, da se obnovi dom i revitalizira cijelo područje. O njihovoj ozbiljnoj namjeri svjedoči i brošura "Slavonija s Papuka vas zove: "Spasimo Jankovac". Nije dovoljno da im samo "držimo fige", već im treba stvarno pomoći!

(Ivan Jakovina)

"PAPUČKI JAGLACI" POD SNIJEGOM

Selo Velika i južne padine Papuka, 22. ožujka, onako pod snijegom, više su nalikovali na početak zime, a ne proljeća. U takvom ambijentu održani su 16. "Papučki jaglaci". Unatoč snježnom nevremenu, okupilo se 1200 sudionika iz Osijeka, Našica, Orahovice, Nove Kapele, Pleternice, Nove Gradiške, Feričanaca, Slav. Broda, Županje, Đurđenovca, Belišća, Kutjeva, Velike i Požege. Najbrojniji bili su Osječani, najmladi učenici Osnovne škole "Antun Mihanović" iz Nove Kapele (130), a najstariji i najveseliji pedesetak umirovljenika iz Pleternice. Među izletnicima bio je i poznati hrvatski maratonac Tadija Opačak iz Slav. Broda. U ime organizatora, oku-pljene je pozdravio Antun Lovrić, predsjednik HPD "Sokolovac" iz Požege, a potom se krenulo na hodnju. Za dva službena pravca bili su osigurani vodiči, a oni iskusniji i opremljeniji krenuli su dublje u planinu, sve do Nevoljaša, Trišnjice i Jankovca.

U povratku izletnicima su bili domaćini djelatnici ugostiteljskog objekta "Lovački rog" iz Požege, ponudivši prehranu i piće po veoma pristupačnim cijenama. Planinarski dom "Lapjak" u Velikoj, koji je iznamljen firmi "Kamen-Ingrad", nije se ozbiljno pripremio za tu manifestaciju!?

(Ivan Jakovina)

DUGO OČEKIVANI PLANINARSKI KLUB

U Požegi je, u Županijskoj vijećnici, 14. veljače održana prva sjednica Organizacijskog odbora, koji će zajedno s Izvršnim odborom i drugim tijelima, pripremiti najveću godišnju planinarsku manifestaciju - Dan hrvatskih planinara 16. i 17. svibnja u Velikoj, pod pokroviteljstvom Požeško-slavonske županije, a povodom 100. obljetnice organiziranog planinarstva u Požeštini.

Poslije sjednice svečano je otvoren Planinarski klub u središtu Požege. Ta čast pripala je najstari-

"Papučki jaglaci" 22. ožujka

Foto: D. Mirković

jem požeškom planinaru Miljanu Nikšiću, koji posjeduje planinarsku iskaznicu HPD "Sokolovac" iz 1935. godine. Čestitke i poklone požeškim planinarskim kolegama uputili su predstavnici slavonskih planinarskih društava, zatim Vlado Novak, predsjednik Izvršnog odbora HPS, prof. Marija Antoš iz Varaždina, unuka prof. Makse Kuntarića, jednog od utemeljitelja planinarstva u Požegi, zatim dožupan prof. Tomislav Radonić, gradonačelnik prof. Branko Skorup, te dogradonačelnik Mato Novačić, svojevremeno predsjednik HPD "Sokolovac".

Klub ima dvije prostorije, veličine 100 metara kvadratnih, a vrijednost radova i opreme iznosi 130 tisuća kuna. Bio je to zajednički napor planinara, grada Požege i sponzora.

(Ivan Jakovina)

Otvaranje Planinarskog
kluba u Požegi
Foto: H. Kusik

PLANINARI NA SAJMU ŠPORTA

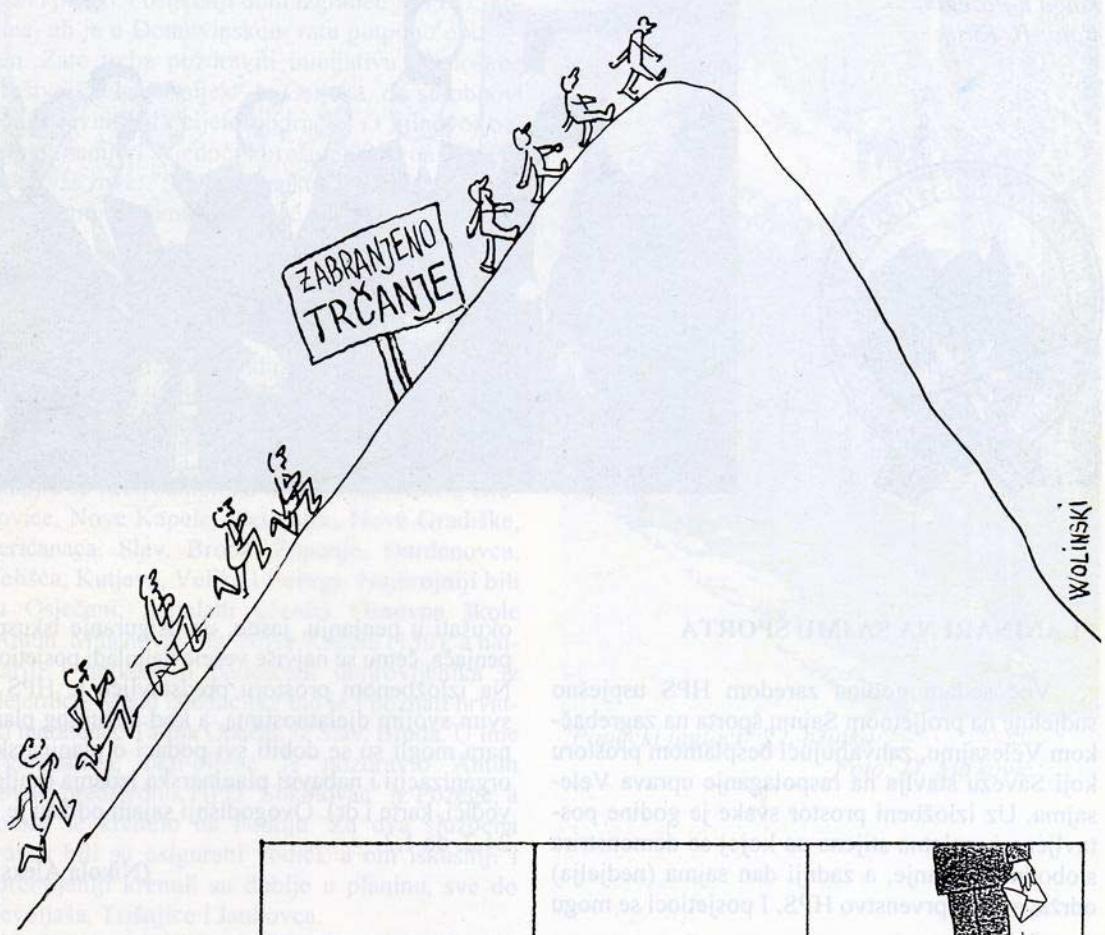
Već sedam godina zaredom HPS uspješno sudjeluje na proljetnom Sajmu športa na zagrebačkom Velesajmu, zahvaljujući besplatnom prostoru koji Savezu stavlja na raspolaganje uprava Velesajma. Uz izložbeni prostor svake je godine postavljena i umjetna stijena na kojoj se demonstrira slobodno penjanje, a zadnji dan sajma (nedjelja) održava se i prvenstvo HPS. I posjetiocima se mogu

okušati u penjanju, jasno, uz osiguranje iskusnih penjača, čemu se najviše vesele najmladi posjetiocici. Na izložbenom prostoru predstavljen je HPS sa svim svojim djelatnostima, a kod dežurnog planinara mogli su se dobiti svi podaci o planinarskoj organizaciji i nabaviti planinarska izdanja (knjige, vodiči, karte i dr). Ovogodišnji sajam održan je od 24.2. do 1.3.

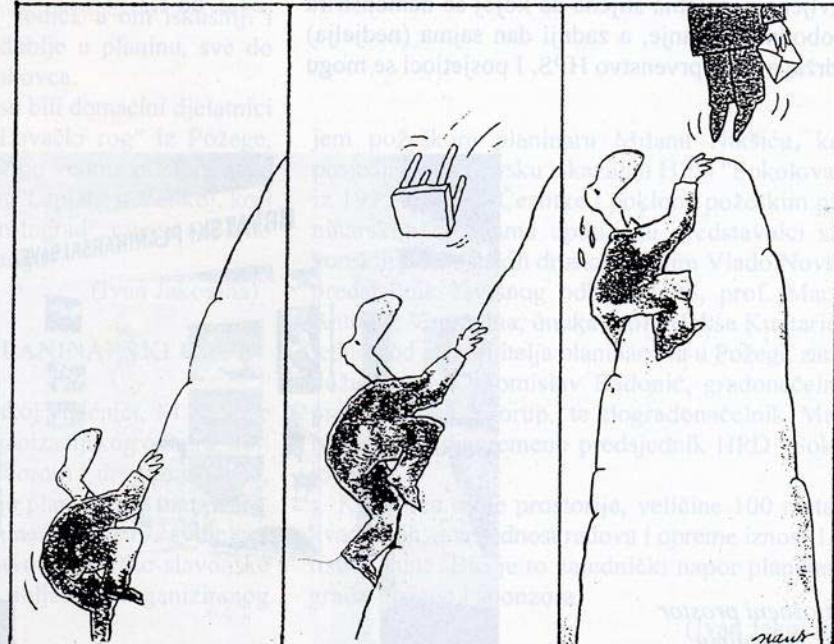
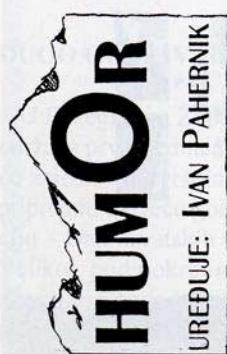
(Nikola Aleksić)

Izložbeni prostor
na Velesajmu
Foto: N. Aleksić

hovice, Novo Kopački, Lepoglava, Gradec, Peričane, Štrpce, Drenovača, Bardenovac, Beli Potok, Čekinje, Sv. Ivan. Osim načinom bili su članovi Punićevog gibanja naši učenici, učitelji i profesori učestvovali u početku rata. Upravo početkom rata postalo je poznato da su učitelji i profesori učestvovali u razne vrste vojne aktivnosti, odnosno u borbi protiv JNA, a učenici su se uključili u planinu, sve do nezvaničnog ratovanja na slobodnoj teritoriji. Na površini tri esticama u učiteljskoj objektu "Bavarijski vog" iz Požege, pored obitelji, učenici i profesori učestvovali su i u neformalnom planinarskom timu "Učenjeni školci". Kao rezultat su učenici i profesori učestvovali u manifestacijama učenjem u planinu.

Zagorje i Ivanščica s Hunjke

Foto: Ing. Z. Smerke

PANTONE® COLORS

CHROMOS *dd* **CHROMOS**

Tvornica grafičkih boja Samobor - Hrvatska

Printing Ink Factory Samobor - Croatia

sports fashion

GORE-TEX®

Outerwear™

Guaranteed To Keep You Dry®

KRENIMO!

ZASTUPNIK ZA HRVATSNU

HIMALAYA SPORT d.o.o.
Vrazova 8c, VARAZDIN
tel/fax 042 212 501
GSM 098 267 148

jakne, hlače, odjela
za boravak u prirodi
za planinare, alpiniste,
penjače, skijaše
i sportaše

Nuptse -
zapadna stijena -
jedan od najvećih
izazova svjetskog
alpinizma.
Ispeanjana u opremi
MM sports fashion.